

MAGNUS NORDQVIST, RED

FÖR VÄRLDENS SKULL

– ett bidrag till samtalet
om församlingen

För världens skull

– ett bidrag till samtalet
om församlingen

Magnus Nordqvist, red

© Studieförbundet Bilda 2009
GRAFISK FORM: Boel Algulin
OMSLAGSBILD: Robban Andersson
TRYCK: Davidsons Tryckeri AB, Växjö 2009
ISBN: 978-91-976398-2-8

Diakonia
www.diakonia.se

Studieförbundet Bilda
www.bilda.nu • www.bildamusik.nu

Innehåll

- 4 Klimatkris, hiv/aids, våld och konflikter – angår det oss?
- 5 Välkomna in i den teologiska verkstaden!
- 10 ”Låt ingen göra er till fångar”
Om makt, kunskap och vad det är som styr världen
- 20 ”Jag var hungrig”
Om fattigdom och rikedom i ett bibliskt perspektiv
- 32 ”En ny skapelse”
Om försoningens möjlighet
- 46 ”Låt oss göra människor till vår avbild”
Om religion och mänskliga rättigheter
- 62 ”...föraktad och övergiven av alla”
Om hiv/aids
- 72 ”Hela skapelsen väntar på befrielsen”
Om klimatkrisen och kärlekens offer
- 84 ”Gå ut i hela världen”
Om församlingen i världen och Diakonias roll
- 96 Litteraturförteckning

Klimatkris, hiv, aids, våld och konflikter – angår det oss?

4

Utvecklingen i världen är ett resultat av mängder av dagliga beslut. Människor formar och förändrar världen, utifrån sina mer eller mindre medvetna världsbilder, värderingar och – inte minst – sin tro på framtiden. Därför är kritiska och självkritiska samtal om dessa så viktiga.

Med den här boken – som är ett resultat av ett samarbete mellan Diakonia och Bilda – vill vi stimulera till ett teologiskt samtal om församlingarnas, samfundens och organisationer som Diakonias och Bildas roll i arbetet för försoning, helande och delaktighet.

En god teologi kommer inte till innanför stängda dörrar. Den tar frågor om våld och förtryck, skriande orättvisa och hotet mot vår existens på allvar. Den kommer till i gemensam handling och ett samtal med varandra, men också med andra utgångspunkter och synsätt. Den blir aldrig färdig, men kan likväl vara en resurs som hjälper oss att se och förstå vår omvärld, och inspirerar och vägleder oss i vårt sätt att forma våra liv.

Med denna bok vill vi bjuda in er som läsare i detta livsviktiga samtal.

Bo Forsberg
Generalsekreterare
Diakonia

Kerstin Enlund
Förbundsrektor
Studieförbundet Bilda

Välkomna in i den teologiska verkstaden!

Inledning och studievägledning

Den här boken vill vara en studiebok eller ännu bättre en samtalsbok om teologi. Den går naturligtvis att läsa och reflektera över på egen hand. Men den gör sig ännu bättre i en mindre grupp, där dess tankar sätts i spel av er läsare, bryts mot era erfarenheter och kunskaper, och på så sätt berikas av ytterligare perspektiv.

5

Den här boken har en ganska speciell tillkomsthistoria. Under ett par år har en grupp av teologer från de kyrkor och samfund som står bakom biståndsorganisationen Diakonia (vilka också är medlemsorganisationer i Studieförbundet Bilda) haft ett uppdrag att reflektera teologiskt över Diakonia och Diakonias arbete utifrån en rad olika perspektiv.* Resultatet blev ett kompendium som fått titeln *Varje del bär helheten i sig*. Detta kompendium finns på Diakonias hemsida. Därefter har Studieförbundet Bilda tagit sig an materialet och bearbetat det för att passa som studiematerial för i första hand församlingsgrupper. I denna process har några avsnitt försvunnit och andra tillkommit.

Denna resa skulle i sig kunna beskrivas som ett samtal, först inom teologgruppen, sedan mellan Diakonia och Bilda. Även bilderna och bildtexterna som är hämtade från Diakonias arbete kan ses i detta perspektiv. Detta samtal fortsätter nu i mötet med er som läser.

Kapitlen i boken tar upp frågor som alla som arbetar med mission och utvecklingssamarbete i världen oundvikligen stöter på. I några av dessa frågor har Bibeln och den kristna traditio-

nen något att säga mer direkt – även om det inte betyder att det finns enkla och entydiga svar. Ett sådant exempel är relationen mellan fattiga och rika.

I andra frågor rör vi oss på ett annat sätt på ny mark. Det kan gälla synen på mänskliga rättigheter, hiv/aids och klimatförändringarna. Här blir behovet av att analysera, dra ut konsekvenser och slutsatser och att tolka ännu mer uppenbart. Frågan om vad teologi är och vilka medel vi använder för att skapa teologi blir därmed mer laddad. Teologisk kunskap handlar aldrig enbart om *vad* utan också om *hur* – om formen, förutsättningarna, grundvillkoren under vilken den har kommit till och blivit vår.

Samtalet, dialogen kan vara ett svar på detta hur. När vi möts i en dialog, så är det våra personliga berättelser som möts, formade av vår unika historia. Dessa berättelser styr vilka frågor vi har, vad vi upplever som intressant och viktigt och mycket annat. När dialogen fungerar hjälper den oss att lära känna våra egna berättelser och hur de påverkar det vi tror att vi vet och vet att vi tror.

Här följer en kort beskrivning av en modell för samtal som är framtagen och väl beprövad inom Bildas verksamhet för att skapa en bra dialog. Som alla modeller går den inte bara att använda rakt upp och ner. Den kan behöva anpassas efter förutsättningarna i gruppen. Framför allt behöver gruppen – och inte minst ledaren – sätta sig in i den och göra den till sin för att den ska bli det hjälpmedel som den är tänkt att vara.

SAMTALSMODELL

Samtalsledare och spelregler

Någon i gruppen håller i samtalsstrukturen och tiden, så att alla får utrymme och allas erfarenheter tas tillvara. Innan gruppen startar enas man om spelregler för samtalet. Spelregler som brukar bidra till att skapa ett öppet och lärande samtal är:

- Det personliga vi delar stannar i gruppen.
- Det är okej att prova tankar och att ändra sig.
- Man har rätt att vara tyst.
- Alla talar i jag-form.
- Alla hjälps åt alla hålla tidsramarna.
- Alla bidrar med sitt perspektiv och värdesätter att få ta del av andras.

En samtalsmodell för studiecirkel

En studiecirkel kring denna bok kan läggas upp med hjälp av samtalsmodellen som beskrivs nedan. 1,5–2 timmar är en lämplig tid för samlingen:

- en inledande runda, ca 20 min
- gemensamt samtal, ca 60 min
- avslutande runda, ca 10 min

Tidsangivelserna är ett förslag och kan anpassas efter gruppen. Börja gärna med ett enkelt drop-in-fika och småprat en stund innan cirkeln startar. Det ger alla möjlighet att landa i gruppen.

Modellen

■ Börja med en runda där var och en får möjlighet att berätta vad som rör sig i tanke eller känsla just nu. Det kan vara en fundering utifrån det ni läst eller på annat sätt tagit del av inför samlingen. Det kan också vara reflektioner över en händelse som anknyter till ert tema för studiecirkeln.

Var och en får 3–4 minuter till sitt förfogande. Det är alltid okej att passa, att låta ordet gå vidare om man inte vill säga något.

(Första gången man möts kan den inledande rundan vara mer personlig så att man lär känna varandra i gruppen. Man kan till exempel berätta något från sitt eget liv och varför man valt att delta i studiecirkeln.)

Använd gärna ett föremål att hålla i för den som berättar, en sten eller något annat som är avstressande att hålla i. Föremålet markerar vem som har ordet och när en person berättat klart går föremålet och ordet vidare till nästa.

I rundan får var och en berätta utan att bli avbruten. Syftet är att man ska få sätta ord på och prova sina tankar, utan att behöva förklara och försvara. Samtidigt tränar man sig att lyssna och ta in olika perspektiv.

Inget samtal förs kring den inledande rundan, om inte personen själv för in det i det efterföljande gemensamma samtalet.

- När rundan är klar öppnar ni för ett gemensamt samtal utifrån era olika perspektiv och det avsnitt ni läst eller det ni på annat sätt tagit del av. Starta gärna samtalet med en fråga, till exempel:
 - Är det något speciellt du fastnade för i det du läste? Hur knyter det an till livet och dina erfarenheter?
 - Mötte du några nya perspektiv? Hur tänker du kring det?
 - Gjorde du någon ny upptäckt eller insikt? Hur kan du använda dig av det?

I slutet på varje kapitel i boken finns ett avsnitt som kallas för *Resurser för samtalet*, där kan ni hitta frågor att reflektera över tillsammans. Ett alternativ kan vara att någon i gruppen inleder samtalet med en reflektion som anknyter till temat. Andra inspel i samtalet kan till exempel vara annan litteratur, film, bilder, artiklar eller musik som berör ert samtalsämne.

- Avsluta samlingen med en runda där var och en har möjlighet att säga något kort om dagen, till exempel:
 - Det här bär jag med mig från idag...
 - Något jag skulle vilja veta mer om...
 - Jag skulle vilja samtala vidare om...

Någon gång kan det vara bra att reflektera över hur man arbetar tillsammans och anknyta till de spelregler som gruppen bestämt. Vad fungerar bra? Vad skulle vi kunna göra annorlunda?

* I gruppen av teologer har ingått Annika Damirjian (Svenska Baptistsamfundet), Jenny Dobers (Svenska Missionskyrkan), Ulf Gustafsson (Svenska Missionskyrkan), Niklas Holmefur (Evangeliska Frikyrkan) Jessika Holmgren (Metodistkyrkan) samt Petter Jakobsson (Diakonia). Gruppens arbete har letts av Torbjörn Bådagård.

MENU =
35 FOOD 2014
4 CHAI
KALAWA
CHAI PAT
LAL
MAI F
MILK
AL ARE

”Låt ingen göra er till fångar”

Om makt, kunskap och vad det är som styr världen

• • • I norra Kenya har Diakonias samarbetsorganisation NCKK bidragit till försoning mellan olika folkgrupper. Män som tidigare levt på boskapsstölder och konflikter med andra rivaliserande nomadgrupper söker nu försoning och nya vägar för ett hållbart liv. ”Warrior hotel” är en del i detta projekt.

FOTO: PETER HOELSTAD

Vad är det som påverkar oss när vi reflekterar teologiskt? Vad utgår vi ifrån? Finns det några riktmärken att hålla sig till? I det här kapitlet funderar vi på vad som ligger till grund för vår teologi och hur relationen mellan makt och kunskap ser ut.

Teologi, som vi här förstår ordet, handlar om att urskilja och formulera sådana frågor och söka hållbara och relevanta svar.

• • • Kristna relaterar sina liv till Gud med hjälp av Bibelns berättelser och den kristna traditionen. Men det betyder inte att svaret är en gång för alla givet i alla frågor. Eftersom världen förändras uppstår nya frågeställningar. Teologi, som vi här förstår ordet, handlar om att urskilja och formulera dessa och söka hållbara och relevanta svar.

Teologi som är medveten om sitt sammanhang och förutsättningarna under vilken den kommit till brukar kallas för kontextuell (kontext = sammanhang). Den försöker sammanföra det som är vår upplevda verklighet här och nu – med dess möjligheter och begränsningar – med det som uppfattas som Guds ord eller Guds vilja.

Det innebär å ena sidan att det alltid kommer att finnas flera olika och ibland motstridiga tolkningar av Guds vilja – eftersom det är vi människor som gör dessa tolkningar – å andra sidan att vi aldrig är helt låsta vid våra egna begränsade förutsättningar. Genom att försöka tolka Guds vilja kan vi se med andra, nya ögon på världen omkring oss och få kraft och hopp att leva och handla.

Ni som läser är med och skapar teologi. Den här boken är full av teologiska tankar som andra har tänkt. Men ni som studerar, samtalar om och låter dem bli en del av ert liv är också teologer. Teologins subjekt är församlingen, kyrkan, som en social verklighet, som kropp, för att använda Paulus ord.¹ En kropp som finns i, lever och handlar i världen.

MAKT OCH KUNSKAP

En grundläggande fråga som blir aktuell när vår teologiska reflektion utgår från en verklighet som ständigt förändras, är vad som ligger bakom dessa förändringar, vilka krafter det är som styr.

Under de senaste decennierna har det skett stora förändringar i synen på makt. Tidigare handlade det mest om vem som har makten att bestämma. Men i dag handlar det minst lika ofta om vem som bestämmer över vad som ska bestämmas, alltså om dagordningen, och utifrån vilken beskrivning av världen, vilken världsuppfattning, som detta sker. Detta har lett till att frågan om makt förts samman med den om kunskap.

Ett vanligt sätt att tänka sig makt är som en pyramid, där de med mest makt finns längst upp. Men det förutsätter att det är ganska enkelt att avgöra vem som bestämmer över vad. Att ramen är tydlig. Och så är det inte i dag. Makten har fördelats på många olika händer och spridits ut i ganska svåröverskådliga nätverk av människor och institutioner som styrs av förväntningar och föreställningar av skiftande slag.

I dag handlar det minst lika ofta om vem som bestämmer över vad som ska bestämmas.

Ett annat sätt att tänka sig makt är som en cirkel eller en sfär med centrum och periferi. I centrum finns en bestämd verklighetsuppfattning. Ju närmare centrum desto närmare det som uppfattas som sanningen av dem som finns runtomkring. Den som handlar inifrån centrum får därmed ett större inflytande än den som gör det från en mer perifer position.

Det är innebörden när man till exempel talar om en eurocentrisk världsordning. Då avser man en världsordning som utgår från sätt att tänka och handla som har sitt centrum i Europa.

Ett kännetecken på kontextuell teologi är att den formuleras från periferin och kritiskt granskar de världsordningar som styr vårt sätt att tänka och handla. I till exempel feministisk teologi är det ordningar där mannen sätts i centrum och görs till norm som problematiseras.

Med andra ord: de som en gång hävdade en universell teologisk sanning har idag blivit en av flera konkurrerande röster.

OLIKA MAKTSFÄRER

I världen finns många stora och små maktsfärer som ömsom samverkar och ömsom konkurrerar med varandra. Man kan tänka sig dem som solsystem, där gravitationen upprätthåller en ordning, som dock inte är statisk utan ständigt stadd i förändring. När vi lär oss saker och tar till oss en bestämd uppfattning om hur världen fungerar, så rör vi oss inne denna ordning, flyttar oss in mot ett

I världen finns många stora och små maktsfärer som ömsom samverkar och ömsom konkurrerar med varandra.

visst centrum och börjar handla utifrån det. På så sätt är vi i det lilla med och förändrar balansen.

Vi vet från historien att en till synes liten sådan rörelse kan få oöverskådliga konsekvenser. Som när Rosa Parker den 1 december 1955 vägrade att resa sig upp och lämna sin plats i bussen bara för att hon var svart. Plötsligt var balansen förskjuten och den samhällsordning som sade att vita var mera värda än svarta inte längre självklar. USA förändrades och fick i januari 2009 sin första svarta president.

Andra exempel är basgrupper och husförsamlingar i Latinamerika, där vanliga människor träffas och försöker förstå sin situation i relation till Bibelns berättelser, och sedan handla i enlighet med de insikter som det skapar. Inte helt olikt vad som skedde bland läsarna här i Sverige på 1800-talet. Dessa grupper har skapat en ny social verklighet för många människor och förvandlat hela samhällen.

Våra världsuppfattningar uttrycker vi inte bara med ord. De är inte bara en fråga om teorier utan om sätt att leva – om praktiker. Inte minst den kristna församlingen är ett sammanhang där praktikerna och teorierna står i ett dynamiskt förhållande till varandra. Ofta har handlingarna, livet kommit först och sen har man tolkat deras betydelser.

KYRKAN OCH MAKTEN

Diskussionen om makt och kunskap, om vad och hur världen styrs, har inte varit främmande för

Våra världsuppfattningar uttrycker vi inte bara med ord. De är inte bara en fråga om teorier utan om sätt att leva – om praktiker.

Bibelns berättelser är omöjliga att förbigå, även om tolkningarna av Bibelns berättelser och sättet som de används kan skilja sig mycket åt.

den kristna kyrkan. För lärjungarna och de första kristna var det tydligt att de i Jesus Kristus fått ett nytt centrum att relatera till. Så här skriver Paulus till församlingen i Kolossai:

Ni har lärt känna herren Kristus Jesus, lev då i honom, med rot och grund i honom, allt fastare i den tro som ni har undervisats i, och låt er tacksamhet överflöda. Låt ingen göra er till fångar i de tomma och bedrägliga vishetsläror som bygger på mänskliga traditioner och kosmiska makter och inte på Kristus. Ty i honom har hela den gudomliga fullheten förkroppsligats och tagit sin boning. Och i honom, som är huvudet för alla härskare och makter, har ni nått er fullhet.²

I centrum, eller nära centrum, för kristna människors världsbild finns Bibeln. Bibelns berättelser är omöjliga att förbigå, även om tolkningarna av Bibelns berättelser och sättet som de används kan skilja sig mycket åt. I de teologiska tankarna i den här boken så är Bibeln hela tiden närvarande på olika sätt, som norm, riktmärke, inspirationskälla och samtalsunderlag.

Man behöver inte ha samma syn på Bibeln i alla avseenden för att kunna samlas kring den och låta den bli utgångspunkten för teologiska samtal. Tvärtom kan olika syn vara berikande.

För kristna uppenbarar berättelserna i Bibeln Guds vilja med sin värld och sin mänsklighet. Men också för dem som inte delar denna syn på Bibeln kan berättelserna vara inspirerande och leda till ställningstaganden och handling.

Jesu undervisning i evangelierna kretsar kring Guds rike, visionen av en framtida verklighet, som

bygger på andra värden, en annan ordning än den värld vi har omkring oss. Han kritiserade ofta makten och lyfte fram de marginaliserade människorna. Han satte Guds kärlek i centrum för det nya rike som växer fram.

I kyrkan talar man om Guds rike som både ett ”ännu inte” och ett ”redan här och nu”. Det är ett sätt att uttrycka en väntan och förväntan på Gud och Guds ingripande i världen, samtidigt som det är möjligt att leva i den verkligheten redan här och nu. Det ger perspektiv som både tröstar och utmanar. Det är inte hopplöst att arbeta för en bättre värld, för ytterst är vi inte utelämnade åt våra egna prestationer. Man får inte heller glömma att kyrkan talar om en omvänd maktordning samtidigt som man är en del av den maktordning som existerar.

Ett samtal som utgår från Bibelns berättelser i spänningen mellan ”redan nu” och ”ännu inte” är inte ofarligt. För dessa berättelser handlar inte om utveckling och framgång som *världen*³ ser det, utan om Jesus Kristi död och uppståndelse och tron på att vi har ett annat mål än individuell och kollektiv bekräftelse och självförverkligande – Guds kärleks fullkomnande i världen. Detta får vi anledning till att återkomma till på flera ställen i den här boken. •

Ett samtal som utgår från Bibelns berättelser i spänningen mellan ”redan nu” och ”ännu inte” är inte ofarligt.

NOTER

- 1 Rom 12:12
- 2 Kol 2:6-10
- 3 Här används ordet världen på samma sätt som i exempelvis Johannesevangeliets inledning om den mänsklighet som ännu inte känner Kristus.

Resurser för samtalet

I 8

Syftet med det här kapitlet är att inleda samtalet om vad teologi är och vad som är med och formar vår teologi.

- *Vad har ni för relation till ordet teologi? Ser ni er själva som teologer?*

Bland annat så diskuteras relationen mellan kunskap och makt. Det här är frågor som det kan vara ganska svårt att få grepp om. Man kan tycka att de blir abstrakt, att det inte angår en.

- *Har ni egna erfarenheter, exempel som kan belysa relationen mellan makt och kunskap, i församlingen, samhället eller världen?*

Diskussionen berör också synen på Gud och kyrkan.

- *Hur ser ni på Gud? Går det att skilja Gud och kyrkan åt? Hur kan man urskilja Guds röst i eller från alla röster som säger sig tala i Guds namn?*

I kapitlet lyfts också begreppet praktik fram för att tydliggöra att teologi inte bara har med ord och tankar att göra utan också handlingar och handlingsmönster. Teologin kommer inte minst i uttryck i gudstjänsten, i psalmer och böner.

- *Har ni exempel på psalmer eller böner som uttrycker kyrkans syn på makt och kunskap?*

Jesus sägs ta ställning för de utan makt, de som finns i periferin.

- *Har ni exempel på bibelord, bibelberättelser där detta blir tydligt – eller där ni tycker att det sägs emot?*

Bibeln är full av starka bilder som beskriver Guds rike – läs till exempel Mattesusevangeliets 13:e kapitel.

- *Vad betyder Guds rike för er? Hur ser ert hopp ut? Var hämtar det sin näring?*

VIDARE LÄSNING

Vill ni fördjupa något i kapitlet så kan det vara vårt att se närmare på följande böcker. Om det gäller diskussionen om synen på makt och kunskap i dag är Bengt Kristensson Ugglas bok *Slaget om verkligheten* bra. Praktikbegreppet skriver Sune Fahlgren om i sin avhandling *Predikantskap och församling*.

INSPIRATION

”För att du inte
tog det gudomliga
dig till en krona,
för att du valde
smälek och fattigdom,
vet vi vem Gud är.”

• • • Om handelsreglerna vore rättvisa så skulle fler fattiga människor ha mat för dagen. Kalandar Sakeena Umma i Sri Lanka har fått stöd att starta en liten butik, så att hon kan försörja sin familj. Detta är en del av satsningarna på återuppbyggnad efter tsunamin.

FOTO: MARKUS MARCETIC, MOMENT AGENCY

”Jag var hungrig”

Om fattigdom och rikedom i ett bibliskt perspektiv

Gud bryr sig om den fattige, det är en tanke som går igenom hela Bibeln. Skapelsen är god, men detta goda måste fördelas på ett sätt att det kommer alla till del. I dagens värld är orättvisorna skriande, hur ska vi då handskas med våra resurser och leva våra liv? Kan Bibeln ge oss någon vägledning?

- • • I grunden för den monoteistiska tradition som kristendomen är en del av, och delar med judendom och islam, finns en moralisk insikt. Tron på en Skapare som människan står i en personlig relation till, innebär ett ansvar som går utöver en själv och ens närmaste.

När människorna i Edens lustgård ätit av trädet som ger kunskap om gott och ont ropar Gud efter Adam:

– Var är du?

Och Adam svarar:

– Jag hörde dig komma i trädgården och blev rädd, eftersom jag är naken, och så gömde jag mig.⁴

Fortsättningen på denna mångtydiga urhistoria ger flera exempel på hur människan blir en moralisk varelse. Genom hela Bibeln försätter samtalet mellan Gud och människan om ansvaret och allvaret i att vara människa. Ofta är det ansvaret för den andre, den som inte är jag själv, som står i centrum. Vi möter den till exempel några kapitel senare i berättelsen om det första brodermordet.

Guds samtal med Kain:

– Var är din bror Abel?

Genom hela Bibeln försätter samtalet mellan Gud och människan om ansvaret och allvaret i att vara människa.

– Det vet jag inte. Skall jag ta hand om min bror?⁵

De erfarenheter som sådana berättelser gestaltar är allmänmänskliga. När vi upprörs över orättvisa, när vi engagerar oss – eller likgiltigt drar oss tillbaka – är det samma uppfordrande frågor vi står inför: Var är du? Var är din bror? Vi erfar att vi har ett personligt och moraliskt ansvar för andra människor.

Ansvar och allvar kan vara tungt att bära. I vår tid lever vi inte bara med nöden närmast omkring oss, utan också med den som massmedia förmedlar till oss. Vi upptäcker mer och mer hur vi människor är sammanbundna med varandra runt hela jorden. Miljöfrågor, globalisering, ekonomisk kris, emigration, internet är exempel på nutida begrepp som uttrycker det faktum att vi är en värld, en mänsklighet.

Viljan att ta ansvar är att ställa sig i spänningsfältet mellan vår egen relativa rikedom och den ofattbara fattigdom som en stor del av jordens befolkning lever under. Denna spänning kan skapa en upplevelse av skuld, men kan också leda till ett nytt sätt att leva. De egna resurserna kan ställas i tjänst för andra.

I STRID MED GUD SJÄLV

Vad står det i Bibeln om rikedom och fattigdom? Vad sägs om relationerna mellan människor med olika materiella förutsättningar? Det är möjligt att följa hur synsätten på detta utvecklas från det gamla Israels⁶ historia till Jesu undervisning och de första kristna.

Viljan att ta ansvar är att ställa sig i spänningsfältet mellan vår egen relativa rikedom och den ofattbara fattigdom som en stor del av jordens befolkning lever under.

Grundprincipen är att ingen ska lida brist och att ingen oinskränkt ska kunna samla på sig rikedom.

Utgångspunkten i Gamla testamentet är att skapelsen är god och att den förser människan med vad hon behöver. Allt detta goda som Gud ger måste dock fördelas, och fördelas rätt och rättvist.

Lagtexterna som är bevarade från det gamla Israel handlar i hög utsträckning om varför och hur denna fördelning ska gå till. Grundprincipen är att ingen ska lida brist och att ingen oinskränkt ska kunna samla på sig rikedom.

Här finns förbud mot att ta ränta för att ingen ska hamna i en skuldfälla. Också föreskrivningar om sabbaten var sjunde dag, sabbatsåret vart sjunde år och friåret eller jubelåret vart femtionde år har fördelningen av resurser som motivering.

Sabbaten och sabbatsåret innebar bland annat en begränsning av ansamlandet av rikedom. Under sabbatsåret låg marken obrukad och alla hade tillträde till det som växte. Sabbatsåret och jubelåret innebar också att slavar frigavs, skulder reglerades och att marken fördelades rättvist.

Utöver dessa sociala regler fanns skatter och obligatoriska gåvor som baserades på inkomst och förmögenhet. Sammantaget skulle detta trygga att alla i det gamla Israel kunde få sina mest grundläggande behov tillgodosedda.

Dessa sociala och ekonomiska ordningar i samhället hade teologiska motiv. Samhällslivet och dess lagar skulle återspegla Gud. Ett utmärkande drag i gudsbilden var att Gud beskyddar, värnar om och talar till förmån för invandrare, faderlösa, änkor och fattiga. Att överge de svaga i samhället

betraktades därför som mycket allvarligt. Det är att handla i strid med Gud själv.

Det här sambandet mellan gudsbild och social etik blir särskilt tydligt när vi läser om profeterna i det gamla Israels senare historia. Då hade folket fått en kung och en privilegierad elit hade vuxit fram. Därmed hade klyftan mellan fattiga och rika ökat.

Flera av profeterna manade i skarpa ordalag till omvändelse och ett nytt sätt att leva. Så här lät profeten Amos budskap till de rika och fromma israeliterna på 700-talet före Kristus:

Låt mig slippa dina psalmer, jag vill inte höra ditt strängospel. Men låt rätten flöda fram som vatten och rättfärdigheten som en ousinlig ström.⁷

JESUS GÅR LÄNGRE

Jesus knyter an till denna fler hundraåriga tradition när han framför sitt budskap om ”gudsriket som är nära”. Jesus framträder som uppfyllelsen av profetian i Jesajabok, där den kommande Messias är de förtrycktas befriare och fattigas konung.⁸

En stor del av Jesu budskap i evangelierna handlar om relationen mellan rika och fattiga. Vid en snabb genomläsning kan det tyckas som synen på ägande och rikedom är ensidigt negativ. Några texter är mycket kärva. Men det finns också andra, både i evangelierna och i de nytestamentliga breven, som lyfter fram att ägande och rikedom kan användas för att göra gott. Sammantaget framträder en bild som varnar för rikedomen. Att ha stora resurser innebär makt som det är lätt att missbruka.

Att överge de svaga i samhället betraktades därför som att handla i strid med Gud själv.

Jesus gick längre i omsorgen om de fattiga och utstötta än till och med profeterna.

26

Jesus gick längre i omsorgen om de fattiga och utstötta än till och med profeterna. I Matteusevangeliet där Jesus talar om den slutliga domen så identifierar han sig helt med dem:

Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni besökte mig... Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig.⁹

Till dem som handlat annorlunda säger han:

Gå bort från mig, ni förbannade, till den eviga eld som väntar djävulen och hans änglar.

I lärjungakretsen kring Jesus växte nya sätt att leva fram där rikedom och ägodelar förlorade sin uppblåsta betydelse. Det handlade bara om att tillgodose de nödvändiga behoven.

Att ha det man behöver – varken mer eller mindre – var nog för människorna kring Jesus. Rikedom som samlades och lades på hög för egna syften blev ifrågasatt. Istället uppmuntrades generositet och enkelhet.

Jesus bröt med många sociala konventioner i dåtidens samhälle. Fattiga och utstötta fick delta i hans verksamhet på samma villkor som rika och privilegierade. I många av Jesu liknelser riktas udden mot de rika och mäktiga, därför att de bara såg till sitt eget och försummade det gemensamma bästa.

I Apostlagärningarnas inledande kapitel porträtteras de första kristna i Jerusalem. Här sägs att de kristna lever i en slags egendomsgemenskap, där man tillsammans förvaltar sina resurser och delar ut ”till var och en efter behov”.

...till var och en efter behov...

De troende fortsatte att samlas och hade allting gemensamt. De sålde allt vad de ägde och hade och delade ut åt alla, efter var och ens behov. De höll samman och möttes varje dag troget i templet, och i hemmen bröt de brödet och höll måltid med varandra i jublande, uppriktig glädje.¹⁰

Flera bibelutläggare menar att detta är en skönmålning, men med tanke på hur lärjungarna kring Jesus levde är det en rimlig fortsättning. I bakgrunden finns också den tidiga kyrkans övertygelse om att Jesu återkomst och det slutliga upprättandet av Guds rike var nära förestående. Det gav ett perspektiv på livet som påverkade förhållandet till ägande och till varandra som människor.

Även i Paulus brev finns skildringar om hur detta Jesusarv förs vidare, till exempel i den så kallade Jerusalemsamlingen. Paulus uppmanar de församlingar han har grundat i Mindre Asien att samla in pengar till församlingen i Jerusalem.

Insamlingen var ett sätt att uttrycka lojalitet med urförsamlingen i Jerusalem, men också ett uttryck för vad man uppfattade som Guds vilja med materiella tillgångar, när församlingen där hade svårigheter och många medlemmar led nöd. I Filipperbrevet är det Paulus själv som blir föremål för församlingarnas generositet.

En bok i Nya testamentet som är omöjlig att gå förbi i det här sammanhanget är Jakobsbrevet. Jakob – troligtvis Jesu bror – knyter i sitt brev samman traditionen från den judiska lagen och profeterna med Jesus undervisning och praktiken i de första kristna församlingarna.

Församlingen uppmanas att inte visa förakt för de nödställda, utan att gå från fromma ord till konkret praktisk handling av barmhärtighet.

Jakob är knivskarp i sin kritik av de rika och mäktiga, som utnyttjar de fattiga och maktlösa. Han varnar dem för Guds dom. Den dagen kan deras rikedomar inte hjälpa dem. Då är det bara deras gärningar som kommer att räknas. De fattiga däremot har anledning att hoppas. Gud räknar inte rikedom och status på det sätt som omgivningen gör. För dem som satt sin lit till Gud blir domens dag en upprättelsens dag. Församlingen uppmanas att inte visa förakt för de nödställda, utan att gå från fromma ord till konkret praktisk handling av barmhärtighet. För Jakob måste livet vara odelat. En tro på en Gud som bryr sig om varje människa är död om den inte kommer till uttryck i vårt sätt att leva.¹¹

GIVANDETS GÅVA

Att samla in kollekt i den kristna gudstjänsten är en praktik med djupa rötter. Insamlingen till församlingen i Jerusalem, som det berättas om i Apostlagärningarna, ger ett mönster för detta. Av genomgången av synen på ägande och förvaltar-skap i Bibeln så förstår vi att det finns en biblisk grund och teologiska motiv bakom. Kollekten är något annat än välgörenhet.

Kännetecknande för denna praktik är att givandet är frivilligt och anonymt. Man ger inte för att man måste för att räknas som medlem eller för att höja sin status. Inte heller för att öka sin makt och sitt in-flytande. Man ger av sitt överflöd – det vill säga det man inte själv behöver för att överleva – för att allt man äger egentligen kommer från och tillhör Gud.

Kollekten har sin givna plats i gudstjänsten. Den är ett sätt att knyta samman tro och liv, att låta orden leda till handling.

När vi ger för att avhjälpa någon annans brist kan det uppstå en spänning mellan vårt givande som individer och vår del i en orättvis struktur – exempelvis mellan rika Nord och fattiga Syd. Vi ger vår gåva men tillhör samtidigt den privilegierade elit som drar fördel av andras fattigdom. Då blir givandet snarast ett sätt att döva vårt eget skuldyngda samvete.

Men om givandet får en plats i vår gemensamma gudstjänst – vår tjänst för Guds rike – blir det en kraft som kan förändra de orättfärdiga strukturer som upprätthåller snedfördelningen mellan rika och fattiga i världen. Då ger inte längre jag för att jag ska må bra, utan för att delta i firandet av att allt jag har är en gåva ifrån den Gud som älskar och ser till alla människors behov.

Detta synsätt kan naturligtvis vara en del av vårt givande också utanför själva gudstjänsten och i valet av organisation som får våra pengar att förvalta. •

När vi ger för att avhjälpa någon annans brist kan det uppstå en spänning mellan vårt givande som individer och vår del i en orättvis struktur.

NOTER

4 1 Mos 2:25ff

5 1 Mos 4:8ff

6 Benämningarna på den folkgrupp som står i centrum för händelserna i Gamla testamentet varierar, här använder vi den som brukas i Bibel 2000.

7 Amos 5:23f

8 Luk 4:18f, Jes 61:1f

9 Matt 26:31-46

10 Apg 2:44ff

11 König, M. *Det odelade livet*

Resurser till samtalet

30

I det här kapitlet diskuteras relationen mellan rikedom och fattigdom ur ett bibliskt perspektiv. Vi har sett hur centralt detta tema är genom hela Bibeln och vilken betydelse det ges. Rikedom är farligt eftersom det kan hindra oss från att se det som är viktigt. Gud visar omsorg om de fattiga och därför ska också vi göra det om vår tro är mer än ord.

- *Är relationen mellan fattiga och rika något ni samtalar om i församlingen på detta sätt eller det var och ens ensak? Får det några konsekvenser?*

Kollekten beskrivs i kapitlet som en självklar del i gudstjänsten och som sådan som ”strukturuomvandlande”.

- *Hur gör vi kollekten till något mer utmanande än att bara skänka pengar till välgörande ändamål? Hur kan dess betydelse för rättvisan i världen lyftas fram?*
- *När är kollekten ”strukturuomvandlande” och när är den det inte? Vad skulle ni lägga in i orden ”att ge medvetet”?*
- *Vad skiljer givandet i kollekten i gudstjänsten från andra insamlingar? Hur ser ert givande och era drivkrafter bakom ut? Vad vet ni om de organisationer som ni regelbundet skänker pengar till?*

Att skänka pengar är en sak, finns det andra saker församlingen gör, för att gestalta Guds rike och dess annorlunda värderingar.

- *Finns det andra praktiker än kollekten som är strukturomvandlande i denna mening, som skapar delaktighet i Guds rike?*

VIDARE LÄSNING

I *Det odelade livet*, som är en del av Libris serie av bibelkommentarer som är skriven av Maria König får man en bra hjälp att förstå och reflektera över Jakobsbrevets budskap.

INSPIRATION

”Det är inte av ditt goda,
som du ger åt den fattige.
Det är en del av hans eget,
som du ger tillbaka.”

UR SÅNGBOKEN KANTARELLEN

A close-up, high-contrast photograph of a woman's face, focusing on her eyes and the texture of her skin. The lighting is dramatic, with deep shadows and bright highlights, creating a somber and intense atmosphere. The woman's eyes are a striking yellowish-brown color, looking directly at the viewer.

• • • Idah Hadabe, Sydafrika, säger att man måste kunna förlåta. Hon talar om den massaker som dödade många av hennes vänner och skadade henne för livet. Om polismannen som ledde den och som hon gav en kram då han kom tillbaka till byn. Vad är rättvisa och vad är försoning?

FOTO: ROBBAN ANDERSSON

”En ny skapelse”

Om försoningens möjlighet

Försoning är ett viktigt ord i dag. På många håll i världen söker man vägar att överkomma långvariga konflikter och börja återuppbygga förtroendefulla relationer. Sannings- och försoningskommissionens arbete i Sydafrika är bara ett exempel. Hur talar Bibeln om försoning? Vilken är kyrkans roll – och den lokala församlingens?

- • • Förra kapitlet handlade om fattigdom och rikedom, och om vårt ansvar att fördela jordens resurser så att de kommer alla till del. Ett annat ord för det skulle kunna vara rättvisa. Rättvisa är ett sådant där storord, som vi vet vad det är, men ändå aldrig riktigt kan greppa. Ett annat sådant ord är försoning.

Precis som rättvisa är försoning ett genomgående tema i Bibeln och i den kristna traditionen. Försoning handlar om återskapande av trasiga relationer och om upprättad mänsklig värdighet.

Om rättvisa tänker man ibland att den går att mäta. Hittar man bara den rätta fördelningsmetoden, så är problemet löst. Något sådant är inte möjligt med försoning. Försoning kräver erkännande och ömsesidighet hos dem som är inblandade och konfronterar därmed det som omöjliggör detta – ojämlikhet och våld.

Det innebär att en teologi för försoning ställer många svåra frågor. Den handlar nu inte bara om om jag ska ta hand om min bror (jämför med inledningen till föregående kapitel), utan också om vem min bror och syster är – och om jag är deras.

Frågor som griper långt in i vilka vi är, varifrån vi kommer och vart vi är på väg, det vill säga vår djupaste identitet.

Nu är inte heller rättvisa något helt objektivt. I själva verket finns en nära koppling mellan rättvisa och försoning. Att vara fattig betyder för det mesta inte enbart att sakna mat för dagen, utan att ha förlorat sin mänskliga värdighet. Samtidigt kräver försoning att grundläggande orättvisor rättas till. Det räcker inte med ett förlåt, utan att den situation som uppstått förändras i grunden.

Traditionellt har försoning i kristen teologi handlat om människans förhållande till Gud. Men i dag har försoning på många håll lyfts fram också som ett politiskt begrepp i situationer där grupper (etniska, religiösa, politiska) är i konflikt med varandra. Det är i första hand ett sådant perspektiv vi utgår från här.

Ett känt exempel är Sydafrika och Sannings- och försoningskommissionens arbete där. Detta och andra liknande exempel visar att kyrkan och kristen teologi kan vara en resurs. Men de utmanar också till ytterligare reflektion kring de här frågorna. Kyrkan är sällan enbart en utomstående iakttagare och rådgivare, utan en aktör, som på olika sätt har del i den bakomliggande situationen.

Kännetecknande för försoning som en politisk process är, enligt Kjell-Åke Nordquist som forskat kring detta, när en eller flera av dem som är inblandade 1) avstår från legitima anspråk på den andra, 2) gör detta utifrån en omtolkning av den

Kyrkan är sällan enbart en utomstående iakttagare och rådgivare, utan en aktör, som på olika sätt har del i den bakomliggande situationen.

En av svårigheterna i att skapa en teologi för försoning mellan människor är att Bibeln inte tycks vara entydig på den punkten.

situation som orsakat den skada som anspråket gäller, med 3) syfte att gottgöra/göra ogjort den skada som åsamkats, på ett sådant sätt att 4) den skadan aldrig mer kommer att upprepas.¹²

SPÄNNINGAR I BIBELN

En av svårigheterna i att skapa en teologi för försoning mellan människor är att Bibeln inte tycks vara entydig på den punkten. Ibland verkar andra saker vara viktigare, som exempelvis att hålla det egna folket rent och oblandat.

Ett exempel på detta finns i Esras bok, där profeten genomdriver ett förbud mot blandäktenskap och att de familjer som uppstått över de etniska gränserna upplöses och kvinnor och barn skickas bort.¹³ Ett annat är de direktiv som israeliterna får kring hur de ska agera mot de människor som redan bor i deras förlovade land:

När Herren, din Gud överlämnar dem åt dig och du besegrar dem skall du viga dem åt förintelse. Du får inte sluta förbund med dem eller visa skonsamhet mot dem”.¹⁴

Längre fram i samma kapitel heter det:

”Herren, din Gud, skall också sprida modlöshet bland dem, ända tills de överlevande som gömt sig undan dig har blivit utplånade.¹⁵

Det är svårt att läsa dessa passager i dag utan att tankarna går till etnisk rensning och folkmord. Men bilden är inte entydig och man ska vara försiktig med att tolka in för mycket. Redan i Gamla testamentet finns texter som har en helt annan karaktär, där betoningen istället ligger på att Gud är alla människors Gud.

Texterna i Gamla testamentet reser frågor om synen på Gud då, men också vilka vi är som tolkar dessa texter i dag. Hur vi läser dem beror ofta vilka vi är och hur miljön där vi läser ser ut. Den rike läser annorlunda än den fattige, den mäktige annorlunda än den maktlöse. Dessa texter kan – om inte annat – påminna om hur svår försoningen är och hur mycket som står på spel.

En del av problematiken kretsar kring hur begreppet ”utvaldhet” och hur Guds förbund med sitt folk ska tolkas. Det har inte bara betydelse i relation till israeliterna, utan också till senare folks och grupper, och inte minst den kristna kyrkans, syn på sig själva.

Spänningen från Gamla testamentet lever kvar också i det nya. Men här finns en lång rad exempel på hur etniska och kulturella gränserna korsas. Petrus tal om hedningarna i Apostlagärningarna är ett sådant exempel:

Nu förstår jag verkligen att Gud inte gör skillnad på människor utan tar emot var och en som fruktar honom och som gör vad som är rättfärdigt, vilket folk han än tillhör. Detta var ordet som Gud sände till israeliterna med budskapet om fred genom Jesus Kristus – han är allas herre.¹⁶

I Romarbrevet skriver Paulus att Gud inte gör skillnad på människor, utan ger härlighet och ära och frid åt var och en som gör det goda.¹⁷ I Kolosserbrevet berättas om att Gud inte tar hänsyn till person, utan alla behandlas efter samma måttstock¹⁸ och så vidare.

Den som gör skillnaden är Jesus Kristus själv. Med sig själv som exempel förtydligar han vad

Den rike läser annorlunda än den fattige, den mäktige annorlunda än den maktlöse.

det innebär att vara utvald av Gud. I evangelierna finns flera berättelser om hur Jesus tar emot människor från andra grupper som omgivningen betraktade som fiender. Att hans bud att älska sin nästa som sig själv inte stannar vid den egna gruppen blir också tydligt i hans förkunnelse, till exempel i liknelsen om den barmhärtige samariern.¹⁹

Ett sätt att tolka denna berättelse är att utgå ifrån Jesu fråga till den laglärde i vers 36 – ”vilken av dessa tre tycker du var den överfallne mannens nästa?” – som en inbjudan till den laglärde att byta perspektiv, att se på verkligheten, inte utifrån sitt eget utan från den slagnes och utsattes håll.

NY SKAPELSE

Även om etniska, kulturella och religiösa gränser som var betydelsefulla i Gamla testamentet korsas i Nya testamentet innebär det inte att alla gränser försvinner. Delvis kan detta förklaras av den politiska situationen som de första kristna befann sig i.

Precis som för israeliterna, som under långa perioder var ett litet folk, klämt mellan stormakter, var sammanhållningen viktig. Förföljelser gjorde att många tappade modet och därför var det viktigt att troheten mot gemenskapen betonades i förkunnelsen. När kyrkan sen själv fick makt kunde samma förkunnelse bli till retorik i maktens tjänst.

Men det finns också andra teologiskt motiverade skillnader och gränser. Även om de kristna nu inte längre är ”jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna”²⁰ har de inte förlorat all identitet. De har

inte blivit apolitiska svärmare för överjordisk fred och tolerans. Nej, de finns fortfarande kvar med båda fötterna på jorden. Men deras identitet har fått en ny grund och ett nytt innehåll. Alla är de nu ett i Kristus.²¹

Kyrkan ska vara ett tecken på den försoning som en gång ska omfatta alla. Paulus skriver:

Den som är i Kristus är alltså en ny skapelse, det gamla är förbi, något nytt har kommit. Allt detta har sitt upphov i Gud, som har försonat oss med sig genom Kristus och ställt mig i försoningens tjänst. Ty Gud försonade hela världen med sig genom Kristus.²²

Att vara ett tecken på försoning måste betyda att försoningen inom församlingen blir viktig, men också att församlingen genom sitt sätt att vara ska bidra till försoning i sin omgivning. På frågan om vem som är min nästa, vilka som angår mig, är Jesus svar: alla!

Vi ska avrunda det här kapitlet med två exempel på hur detta hopp om försoning kan gestaltas i dag. I de följande kapitlen utvecklas vad försoning kan vara ytterligare, bland annat i relation till hiv/aids.

Mitri Raheb är präst i lutherska kyrkan i Betlehem. Hans församling lever mitt i konflikten mellan israeler och palestinier och konsekvenserna av ockupationen av de palestinska områdena. Den geografiska närheten till Bibelns händelser och de paralleller och likheter mellan situationen som rådde då och i dag stimulerar till oväntade bibelläsningar och utmanar församlingen till att följa Jesus exempel.

Att vara ett tecken på försoning måste betyda att försoningen inom församlingen blir viktig, men också att församlingen genom sitt sätt att vara ska bidra till försoning i sin omgivning.

När Mitri Raheb jämför dagens situation med den som rådde i Palestina på Jesu tid ser han ett mönster i människors sätt att handla:

Herodes, som valde att liera sig med supermakten, ett sätt att uppnå det man vill för egen del, även om det kostar i anseende hos de egna.

Fariseerna, som menade att om vi inte strängt följer lagen så finns ingen framtid. En sorts dåtidens fundamentalister, som lade ansvaret på folket och deras olydnad mot Gud.

Sadukeerna, som försökte säkra sin egen position, genom att balansera mellan makternas krav och folkets vilja. Ett försök att vara förnuftig och anpassa sig.

Seloterna, som bara förstod militärt språk. De som i dag kallas terrorister eller frihetskämpar, beroende på vem man frågar.

Och så Jesus då, som inte gjorde annat än att gick runt och förkunnade Guds rike och tog sig an de sjuka och utstötta. Kring honom växte det fram en gemenskap av människor som bars av en vision, ett hopp.

I Jesu efterföljd försöker vi leva här i denna situation. Vi har för mycket politik i Mellanöstern – men för lite verklig omsorg om människor och samhällen. Vi har för mycket av religion, så mycket att vi kvävs av det – men för lite av äkta andlighet. Människor här matas med förstörelse varje dag. Men vi försöker möta det med en hoppets liturgi, genom att engagera människor i sådant som bygger upp och genom att investera i framtiden.²³

För Mitri Raheb är Jesus exempel förpliktigande. De knyter sitt hopp om en ny framtid och att deras försök att skapa ett bra liv i Betlehem till det.

Människor här matas med förstörelse varje dag. Men vi försöker möta det med en hoppets liturgi, genom att engagera människor i sådant som bygger upp och investera i framtiden.

DÖD OCH UPPSTÅNDELSE

Miroslav Volf är en annan nutida teolog. Han utgår från sina egna erfarenheter som kroat under kriget i forna Jugoslavien i början av 1990-talet. I tidskriften NOD svarar han på frågan hur den pingstförsamling han då tillhörde reagerade på den uppblossande konflikten, där religionen ofta användes för att legitimera det som skedde:

Inom pingströrelsen i Kroatien, där min far var pastor, betonade man starkt Jesu bud att älska sina fiender, ja det budet finns i själva hjärtat av den kristna traditionen. Genom undervisningen i församlingen fick jag lära mig att fienden är en mänsklig varelse som man ska omfamna, en person som behöver bli förvandlad från fiende till vän. Och man betonade att den förvandlingen omfattade även var och en som drabbas av fiendskapen.²⁴

I sin teologi går Miroslav Volf mycket långt i kravet på att ta steg mot försoning, att med hans begrepp ”omfamna sin fiende”. I samma intervju säger han på frågan om det verkligen är möjligt att uppnå försoning efter krig och konflikter:

Jag menar... att varje gåva är en verklig gåva. Om jag frivilligt ger någon något som inte kräver en gengåva, har jag gett något. Tillämpat på försoningsprocesser av olika slag innebär det att även små steg har stor betydelse. På den punkten tänker jag som mennoniten John Howard Yoder. Han upprepade ofta att fredsskapande och annan kristen praxis är en konkret efterföljelse av Kristus. Det innebär att man inte ska tänka i de vanliga kategorierna 'orsak och verkan' – eller annan övertro på metoder eller slutna system – utan efter Kristusmönstret 'död och uppståndelse', vilket är ett mer öppet och svärfångat fält att leva i. Det behövs en 'tjock' andlighet som rymmer tydliga moraliska värden och som ger ett starkt engagemang, som klarar av att möta konflikter av olika slag och mjuka upp dem.²⁵ •

Om jag frivilligt ger någon något som inte kräver en gengåva, har jag gett något. Tillämpat på försoningsprocesser av olika slag innebär det att även små steg har stor betydelse.

NOTER

- 12 Nordquist, K-Å. *Teologi, försoning och mänskliga rättigheter – konflikt eller samverkan.*
- 13 Esra 9-10
- 14 5 Mos 7:2
- 15 5 Mos 7:21
- 16 Apg 10:34ff
- 17 Rom 2:10f
- 18 Kol 3:11 ff
- 19 Luk 10:25-37
- 20 Gal 3:28
- 21 ibid
- 22 2 Kor 5:17ff
- 23 Intervju med Mitri Raheb januari 2009
- 24 NOD 1 2009
- 25 ibid

Det här kapitlet tar upp försoning som ett tema som aktualiseras både i Bibeln och i den kristna traditionen men också i allra högsta grad i världen. Kris och konflikter i människors relationer är något vi lätt förlägger långt borta, samtidigt är det något som är en del av allas våra liv.

- *Vilka konflikter berör er just nu – i er närmiljö, i samhället runtomkring er, i världen?*
- *Har resonemangen i kapitlet något att säga om dessa?*

I kapitlet blir det tydligt att försoning inte är något man bara tänker utan något man gör. I kyrkans historia har denna praktik tagit sig många olika uttryck – i bikt och bot, i syndabekännelsen i gudstjänsten och så vidare.

- *Hur ser denna praktik ut hos er? Har ni något sätt att hantera era egna konflikter på ett sätt som överensstämmer med er tro?*
- *Finns det konflikter i er omgivning som församlingen skulle kunna bidra till försoning av?*
- *Kan församlingen agera på något sätt som bidrar till försoning i världen i stort? Mellan olika etniska, religiösa eller kulturella grupper?*
- *Är rättvisa nödvändig för att försoning ska ske?*

VIDARE LÄSNING

En bok om försoning i praktiken är biografen över den Sydafrikanske biskopen Desmond Tutus liv *Rättvisans rebell*. Det finns också gott om annan litteratur om försoningsprocessen i Sydafrika.

INSPIRATION

”Herre, gör mig till ett redskap för din frid.

Där hat råder, låt mig sprida kärlek,

enhet, där split söndrar,

tro, där tvivel plågar,

förlåtelse, där orätt sker,

hopp, där förtvivlan råder,

ljus, där mörker härskar,

glädje, där sorg smärtar.

Gudomlige Mästare,

låt mig sträva,

inte så mycket

efter att själv bli förstådd

som efter att förstå,

inte så mycket

efter att bli älskad

som efter att älska.

Ty när vi ger, tar vi emot,

när vi förlåter, får vi förlåtelse,

och när vi dör,

uppstår vi till det eviga livet.

Amen.”

FRANSISKUS BÖN UR PSALMER OCH SÅNGER 964

• • • Nisansala (tredje personen från vänster) är en av de unga kvinnor som får yrkesutbildning genom Diakonias samarbetsorganisation "Women's Development Centre". 70 procent av världens fattiga är kvinnor. Det finns inga globala rättvisefrågor som inte också handlar om jämställdhet.

FOTO: MARKUS MARCETIC, MOMENT AGENCY

A photograph of three young women with dark hair, wearing blue button-down shirts, smiling and laughing. They are standing in front of a metal grid fence. The woman in the center is looking directly at the camera, while the others are looking slightly to the side. The background shows some greenery and a concrete pillar.

”Låt oss göra människor
till vår avbild”

Om religion och mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter är en värdegrund med universella anspråk byggd på internationella överenskommelser. De är utgångspunkt för en stor del av det humanitära arbete som bedrivs världen över. Men hur ser de mänskliga rättigheternas relation till kristen tro och teologi ut? I kapitlet beskrivs denna relation som en spänning som både kan leda till lösningar men också vara fruktbar.

När jag ser din himmel, som dina fingrar format, månen och stjärnorna du fäst där, vad är då en människa att du tänker på henne, en dödlig att du tar dig an honom?²⁶

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.²⁷

Det finns ett släktskap mellan citaten ovan, men också en spänning.

Psalmverserna ur Bibeln ger uttryck för en religiös anda. De är en lovsång till Gud, som uttrycker vördnad och tacksamhet. Samtidigt finns där en förundran över människan, att hon finns där och kan ge uttryck för vem hon är, att hon kan låta sin sång stiga mot Gud.

Verserna frammanar bilden av en människa som en natt står under stjärnhimlen med uppsträckta händer. Även om psaltarversernas naturliga hemvist genom århundradena varit gudstjänsten, så är det ett tydligt subjekt som träder fram och talar. Det är ganska långt till den objektiva formulerade förklaringstexten från FN. Här finns ingen hänvisning till Gud. Adressaten är mänskligheten i dess

helhet, representerad av de församlade nationerna. Det poetiska är utbytt mot ett juridiskt språk.

Bilden av mänskligheten som efter andra världskriget, med sina fruktansvärda brott mot mänskligheten, sätter ner foten och uttrycker sin gemensamma ståndpunkt tonar fram. Ett ”det är nog, nu måste vi en gång för alla ta ställning för det vi tror på” hänger i luften.

Trots skillnaderna finns det som sagt ett släktskap. Det ligger i att de bägge talar om människan eller om alla människor, det vill säga om mänskligheten. Båda ger alltså uttryck för något universellt.

De mänskliga rättigheterna sägs i förklaringen vara:

en gemensam norm för alla folk och nationer i syfte att alla människor och samhällsorgan med denna förklaring i ständig åtanke skall sträva efter att genom undervisning och utbildning främja respekten för dessa rättigheter och friheter.

I psaltarverserna är det den allmänmänskliga erfarenheten av förundran inför skapelsen och Gud som alltings ursprung som utgör den universella fonden, att det här gäller för alla i alla tider.

Båda citaten uttrycker också en syn på människan som något unikt, något med ett särskilt värde. I förklaringen om de mänskliga rättigheterna knyts detta unika till frihet, värde, förnuft och samvete. I psaltarverserna till människans relation till Gud. Varför börja detta kapitel med en reflektion över dessa citat?

Jo, för att i denna jämförelse finns mycket av den laddning som ligger i frågan om religiös tro

... det här gäller för
alla i alla tider...

...när den första talar om ödmjukhet, överlåtelse och kanske till och med underkastelse, så talar den andra om styrkan i gemensamma beslut och mänsklig rättskipning.

och mänskliga rättigheter. De utgör två storheter som ständigt möts, inte nödvändigtvis säger emot varandra, men talar olika språk, och i sin förlängning ger olika svar på hur människans räddning från det onda ser ut.

För att spetsa till det skulle man kunna säga att när den första talar om ödmjukhet, överlåtelse och kanske till och med underkastelse, så talar den andra om styrkan i gemensamma beslut och mänsklig rättskipning.

RELIGION OCH UPPLYSNINGSFILOSOFI

Mänskliga rättigheter som en universell värdegrund växte fram efter andra världskrigets slut och grundandet av Förenta Nationerna. Bakgrunden är de oerhörda brott som begicks under 1900-talets första hälft och en önskan att skapa en måttstock som alla människor överallt kunde göra till sin. Mänskligheten skulle därmed få ett verktyg i arbetet för en fredligare och rättvisare värld. Med ett sådant verktyg skulle kanske inte alla brott kunna förhindras, men de skulle bli tydliga och möjliga att bekämpa.

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna har kompletterats med särskilda deklamationer om kvinnors och barns rättigheter, om sociala och kulturella rättigheter och så vidare. I dag utgör de ett stort antal dokument som ratificerats och i många fall inlemmats i FN:s medlemstaters nationella lagstiftning.

I arbetet med att formulera de mänskliga rättigheterna var inte minst kristna teologer engagerade. Och det är inte så konstigt. Ska man formulera en universell värdegrund, som dessutom har möjlighet att bli accepterad och erkänd, så finns det inte så många alternativ till religionen att utgå ifrån.

Att förklaringen exempelvis talar om människans ”värdighet” vittnar om dessa religiösa rötter. Man kan nästan höra klangen av skapelseberättelsens ord:

Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och kvinna skapade han dem.²⁸

Men eftersom man ville uttrycka detta utan någon hänvisning till Gud, så att människor med olika tro och övertygelse skulle kunna ansluta sig till rättigheterna, utnyttjade man den filosofiska traditionen från upplysningstiden och arvet från revolutionerna i Amerika och Frankrike.

Härifrån kommer tankarna (som först formulerades av västerländska teologer under medeltiden) om en naturlig lag, nedlagd i skapelsen, vars giltighet alla människor med sitt förnuft i princip kan inse, oavsett religion.

I denna filosofiska tradition betraktas ofta förnuftet som det som gör människan till människa. Jämför med formuleringen i citatet ovan att alla människor ”utrustats med förnuft och samvete”. Den betonar också individen som fri och självständig i relation till traditioner och kollektiv.

Det är i hög grad kring detta filosofiska arv som diskussionen om de mänskliga rättigheterna sedan

Härifrån kommer tankarna om en naturlig lag, nedlagd i skapelsen, vars giltighet alla människor med sitt förnuft i princip kan inse, oavsett religion.

...humanitära interventioner
– det vill säga att med
vapenmakt försöker skapa
demokrati och skydda
mänskliga rättigheter...

dess har kretsats. Det finns grovt räknat tre ståndpunkter:

de som ser de mänskliga rättigheterna som verktyg för en bättre värld och menar att den filosofiska/teologiska bakgrunden är oväsentlig eller mindre viktig så länge verktyget fungerar;

de som ser dem som uttryck för något gemensamt i alla religiösa och icke-religiösa traditioner;

de som ser dem som uttryck för en västerländsk sekulär filosofi, som bygger på en begränsad syn på vad människan är och hur det onda ska mötas.

Den sista går naturligtvis att vända på. Det finns också de som bejaktar mänskliga rättigheter som ett västerländskt bidrag till resten av världen och som det är vår skyldighet att sprida bland världens folk. Så har exempelvis USA och dess allierade motiverat krigen i Afghanistan och Irak. Bruket av så kallade humanitära interventioner – det vill säga att med vapenmakt försöker skapa demokrati och skydda mänskliga rättigheter – är något som diskuteras då och då.

Självklart förekommer dessa olika ståndpunkter sällan i renodlad form. Generellt har nog den första varit den mest dominerande. Hos många kan det finnas en tvekan till att fråga efter och diskutera de mänskliga rättigheternas filosofiska/teologiska grund, eftersom man är rädd att det ska undergräva den starka ställning som de trots allt har.

SKYDDA DE MAKTLÖSA

Med viss fördröjning slår finanskrisen nu även mot världens fattiga länder. Särskilt hårt drabbas de fattiga kvinnorna. En analys av läget, som Sida tagit fram tillsammans med forskare från Stockholms universitet, visar varför de fattiga kvinnorna riskerar att bli krisens största förlorare: fler kvinnor tvingas ut i prostitution; våldet mot kvinnor tenderar att öka i kristider; färre flickor tillåts gå i skolan; kvinnodominerade yrken i exempelvis textilindustrin riskerar att drabbas särskilt hårt. Därför innebär den finansiella och ekonomiska krisen ett rejält bakslag för jämställdheten i världen.²⁹

Citatet är hämtat från DN Debatt i början av 2009, då den ekonomiska krisen härjar i världen. Det är i denna djupt orättvisa värld som de mänskliga rättigheterna kommit till och fyller sin funktion. Som ett internationellt regelverk för att skydda de som saknar makt att skydda sig själva. En värdegrund att återopa när orättvisor sker.

Orättvisorna i världen slår orättvist. Det kan fler än de 51 procent av världens befolkning som är kvinnor vittna om. Ser man på det ovanifrån är det inte svårt att se mönstret att kvinnor ofta drabbas hårdare än män, barn hårdare än vuxna, svarta hårdare än vita. Det är som om det fanns en djupt rotad värdeskala där människors värde och rättigheter i själva verket bestäms av sådana saker som ålder, kön, hudfärd, religiös och social status och så vidare.

Och detta ställer frågan om mänskliga rättigheter och religionen på sin spets, eftersom religionerna i alla tider och på alla platser varit kulturbärare och därmed inte kan svära sig fria från denna uppenbara ojämlikhet.

Orättvisorna i världen slår orättvist. Det kan fler än de 51 procent av världens befolkning som är kvinnor vittna om.

Ser vi på vår egen kristna kulturkrets så har Bibeln och kristen teologi använts för att legitimera orättvisor och förtryck...

54

Ser vi på vår egen kristna kulturkrets så har Bibeln och kristen teologi använts för att legitimera orättvisor och förtryck – som ojämlikheten mellan könen, rasåtskillnad, slaveri, förföljelser av judar och så vidare.

Det finns exempelvis kristen försoningsteologi där Jesu död framställs som ett offer för att försona en vredgad Gud, som kan läggas som ett mönster på en relation så att den svagare parten – företrädesvis barn och kvinnor – med Jesus som förebild uppmanas ”acceptera sitt kors” och böja sig under förtrycket av exempelvis en misshandlande man.

En del anser att ojämlikheter av detta slag är en ofrånkomlig del av religionens och kristendomen natur. Religionerna tillhör en förgångna tid med andra värderingar och sätt att se på människan och borde därför förpassas till historiens skräpkammare.

Andra hävdar att detta är ett alldeles för förenklat synsätt. Att vi inte kommer ifrån vårt personliga ansvar varken genom att skylla vårt eget sätt att leva eller mänsklighetens alla problem på religionen. Vi lever med vårt kulturella arv varken vi vill det eller inte, och vi kommer inte ifrån vårt ansvar att ständigt tolka och omtolka det utifrån nya erfarenheter och perspektiv. När den kristna Bibeln och den kristna traditionen läses och tolkas ur kvinnors och andra förtryckta gruppers perspektiv så upptäcker vi nya saker.

Den kristna traditionen är inte en sluten, statisk enhet, utan en mängd olika röster som ibland talar

med och ibland emot varandra. Vad som är kristet är därför inte lätt att svara på, det kräver ett tolkningsarbete, där man också måste sätta sig själv och sin förförståelse i spel, men också ta ansvar för resultatet.

I boken *Mänskliga rättigheter för Guds skull* parallellläser Elisabeth Gerle Bibeln, den kristna traditionen och de mänskliga rättigheterna. Hon låter dem komma till tals med varandra, stämma in i och också kritisera varandra på ett många gånger fruktbart sätt.

Som Elisabeth Gerle ser det har de mänskliga rättigheterna sprunget ur den judisk-kristna traditionen och kan fungera som tolkningsnyckel för att fördjupa förståelsen av densamma. Hon skriver:

Överallt behövs mänskliga rättigheter för den svaga människans skull, alltså ”för Guds skull”. För den som bryr sig om sin medmänniska är lyhörd för det gudomliga, det heliga, i tillvaron. Överallt behöver människor tolka urgamla och nya texter, sin tro och sin tradition. I en värld där förenklade lösningar och fundamentalistiska läsningar blir allt vanligare och framträder med hot och maktanspråk blir det allt viktigare att tolka för Guds skull. För människans skull!³⁰

RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

En skillnad som blir tydlig när man jämför mänskliga rättigheter och religionen, är att den senare aldrig talar om rättigheter, men däremot om skyldigheter. I tio Guds bud heter det: Du skall inte döda, du skall inte begå äktenskapsbrott och så vidare. När Jesus ska sammanfatta lagen så gör han det med att du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och din nästa som dig själv. Min

Vad som är kristet är därför inte lätt att svara på, det kräver ett tolkningsarbete, där man också måste sätta sig själv och sin förförståelse i spel, men också ta ansvar för resultatet.

För den som bryr sig om sin medmänniska är lyhörd för det gudomliga, det heliga, i tillvaron.

medmänniskas rättigheter – i den mån man kan prata om rättigheter – uppstår som en konsekvens av mina skyldigheter, liksom mina av hennes.

Detta hänger naturligtvis samman med att buden är Guds. Gud både ger dem och är den yttersta garanten för dem. Gud har skapat världen med dess ordningar, men ska också döma den. De första av de tio budorden handlar också om relationen till Gud: Du skall inte ha några andra gudar vid sidan av mig; Du skall inte missbruka Herrens, din Guds namn, ty Herren ska inte låta den bli ostraffad, som missbrukar hans namn. De är grunden för de övriga åtta.

Synen på brotten mot rättigheterna/buden blir därmed också annorlunda. Medan brottet mot en annan människas rättigheter blir en kriminell handling som kallar på omvärldens politiska och juridiska agerande, så blir brottet mot något av budorden först och främst en synd, ett fall av avgudadyrkan, som kallar på ånger, omvändelse och bot.

Nu har den teologi som dominerat här i Väst gärna använt ett juridiskt språk för att beskriva också människans försoning med Gud, vilket kan göra gränserna mer flytande. Det har ofta handlat om att Jesus tar människans skuld på sig på korset och därmed löser människan från den. Det finns ett pris att betala, som Jesus betalt. I Öst lånar teologin snarare sitt språk ifrån biologin. Jesus är den store läkaren som kommer för att bota och hela världen från dess sjukdom. Han stiger ner i helve-

tet för att dra människan upp ur fördärvet.

Teologen Vigen Guroian skriver:

[...] i ortodox teologi och etik, [är] det sociala imperativ som reses ur försoningen i Jesus Kristus inte främst en kallelse till politisk eller juridisk handling utan den mycket mer radikala kallelsen till ånger och självbegränsning. Ånger är det principiella kännetecknet på en djup inre omvändelse av hjärtat, av metanoia. Ödmjukhet, inte rättvisa, är det högsta kännetecknet i ortodox etik. Ödmjukhet som föds i ånger motverkar självkärlek och är den balsam som helar sårad stolthet. Parallellen till ödmjukhet i politisk etik är den generositet som begränsar hämnden och den ständiga viljan till makt.³¹

När det handlar om att upptäcka och straffa ett brott är ett juridiskt förfaringsätt överlägset, men när det handlar om att skapa förutsättningar för ett nytt liv är det inte lika säkert. Om vi återvänder till frågan från föregående kapitel om försoning i konflikter mellan människor som pågått länge och Kjell-Åke Nordquists beskrivning av kännetecknen för en sådan, så talar han om att avstå legitima anspråk, omtolka situationen vilket innebär en förändrad hållning mot erkännande och respekt i syfte att gottgöra/göra ogjort det vill säga återställa, kompensera, ömsesidigt förlåta på ett sådant sätt att skadan aldrig mera kan upprepas.³²

Det krävs något mer och annorlunda än juridiken för att övervinna det onda och skapa en verklig förändring. •

Ödmjukhet, inte rättvisa, är det högsta kännetecknet i ortodox etik.

NOTER

- 26 Ps 7:4f
- 27 Artikel 1 i FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
- 28 1 Mos 1:27
- 29 DN Debatt 09-03-14, Sidas generaldirektör Anders Nordström
- 30 Gerle, E. *Mänskliga rättigheter för Guds skull*
- 31 Bucar, E.M. *Does human rights need God?*
- 32 Nordquist, K-Å. *Teologi, försoning och mänskliga rättigheter – konflikt eller samverkan*

Resurser för samtalet

59

Relationen mellan mänskliga rättigheter och religionen, den kristna teologin är spännande. Det handlar om perspektiv och språk som är olika, men inte nödvändigtvis säger mot varandra.

- *Hur ser ni på de mänskliga rättigheterna? Ger de er inspiration för kampen för en bättre värld?*
- *Hur ser ni på religionen i allmänhet – som en del av problemen i världen eller lösningen av dem?*
- *Vad skiljer er tro från andras?*

De mänskliga rättigheterna kan vara något man kan kämpa för gemensamt över de gränser som olika tro och livsåskådningar skapar.

- *Hur ser ni på det goda som utförs i andra religioners eller livsåskådningars namn – är det lika gott som det som görs av kristna, eller vad är skillnaden?*

Försoning kräver ett avstående från legitima krav, alltså från sina rättigheter, hävdar Kjell-Åke Nordquist.

- *Stämmer det? Har ni egna erfarenheter av det?*
- *Ser ni några situationer när ett sådant resonemang kan motverka sitt syfte – när man istället behöver uppmuntra människor att stå på sig?*

VIDARE LÄSNING

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna hittar ni på nätet. Om man är intresserad av mötet mellan teologi och mänskliga rättigheter är *Människa är ditt namn* en bok att titta i. Läser man engelska så kan *Does human rights need God?* rekommenderas.

INSPIRATION

”Det kan vi göra för rätt och för fred: stå emot
allt ont som trampar ner och sprider skräck och hot.
Vi känner maktlöshet. Gud kraft oss ger
och Jesus finns bland oss i dag, Jesus finns bland oss i dag.”

PSALMER OCH SÅNGER 695

• • • Loveness Mwenda, Zambia, har fått rättshjälp av Diakonias samarbetsorganisation ZARAN. När Loveness fick reda på att hon var hivpositiv och förlorade jobbet behövde hon någon som kunde föra hennes talan. Nu driver hon ett litet café, och kan försörja sig själv. Fattiga kvinnor är de som drabbas hårdast av hivpandemin. De är också de mest sårbara. Viruset drabbar nerifrån i alla sociala hierarkier.

FOTO: MARKUS MARCETIC, MOMENT AGENCY

”...föraktad och
övergiven av alla”

Om hiv/aids

Om till exempel fattiga kvinnor i utvecklingsländerna drabbas hårdare än andra är det troligt att detta hänger samman med de strukturella orsaker som gör dem marginaliserade och berövar dem deras människovärde.

De som drabbas av hiv/aids är till övervägande delen människor som socialt och ekonomiskt finns längst ner i det globala samhället. Det talar för att orsakerna bakom är strukturella. Vad betyder det för kyrkans sätt att ta sig an problematiken? Vad skulle Jesus gjort?

- • • Om det finns en global strukturell hierarki där till exempel män värderas högre än kvinnor; vita högre än färgade; välutbildade högre än lågutbildade; rika högre än fattiga; västerlänningar högre än människor från södra halvklotet; heterosexuella högre än homosexuella – så skördar hiv/aids sina offer nerifrån i denna hierarki.

Om till exempel fattiga kvinnor i utvecklingsländerna drabbas hårdare än andra är det troligt att detta hänger samman med de strukturella orsaker som gör dem marginaliserade och berövar dem deras människovärde.

Spridningen av hiv/aids i världen är i det närmaste ofattbar. I vissa länder och regioner har den decimerat befolkningen. Antalet barn som växer upp utan en eller båda sina föräldrar är ofattbart stort, en del av dem bär själva på smittan.

I hiv/aids spår slutar kort sagt samhällen att fungera. Och de religiösa samfundet står många gånger handlingsförlamade. De saknar den etiska karta, som kan ge vägledning i en situation som denna. I många fall blir de snarast en del av problemet, när de inte ser eller förmår angripa de un-

derliggande strukturella orsakerna, utan tiger eller lägger bördan på den enskilde.

GIFTET SIPPRAR NER

Viruset sprids via blod och andra kroppsvätskor. Sexuellt umgänge är den vanligaste smittovägen. Även om man inte får glömma att det också finns andra – blodtransfusioner, begagnade sprutor och så vidare – så bidrar det till att ge sjukdomen dess särskilda laddning, som gör både förebyggandet av spridningen och omhändertagandet av de drabbade så svårt.

Sexualitet, både i kärleksmötet mellan två älskande, men också i form av sexuellt våld, är svårt att tala om i alla kulturer, det rör det mest intima och känsliga – och många gånger mest skamfyllda. Att det då är de i alla avseenden fattigaste som drabbas värst är helt logiskt.

De saknar utbildningen och kunskapen om hur man skyddar sig. De har inte tillgång till preventivmedel. De har inte tillgång till en god vård. De saknar framtidsutsikter. För dem är aids bara ännu ett hot – och sällan det mest akuta. De är utelämnade åt andra människor som inte kan eller vill eller ens bryr sig om deras hälsa.

I en del områden i Asien är sexhandeln en stor del av problemet. Vad har de unga flickorna där för möjligheter att välja?

Bilden av ett globalt samhälle tonar fram där det dödliga giftet sipprar ner lager för lager och lägger sig på botten och drabbar dem som har inte har

Att det då är de i alla avseenden fattigaste som drabbas värst är helt logiskt.

Jesus gick rakt emot konventionerna i det omgivande samhället – och i varje annat samhälle, eftersom varje samhälle är mån om att skydda sig självt och säkra sin egen överlevnad och därför vill skjuta det sjuka ifrån sig.

någon annanstans att ta vägen.

Det finns inget romantiskt över detta lidande. Det står en stank omkring det som skrämmer och som man bara vill förtränga. Tankarna går till de kolonier av spetälska som Jesus passerade under sina vandringar, med utstötta, trasiga, sönderfallande människospillror, som alla helst ville glömma.

Bibeln talar inte om hiv/aids, men desto mer om lidande, utstötthet, sjukdom, sexualitet, makt och maktlöshet. Jesus rörde sig bland de dömda. Det var inte de friska som behövde läkare, sa han, utan de sjuka.³³

Han gick rakt emot konventionerna i det omgivande samhället – och i varje annat samhälle, eftersom varje samhälle är mån om att skydda sig självt och säkra sin egen överlevnad och därför vill skjuta det sjuka ifrån sig.

Han bröt med rädslan, risken att bli smittad. Han helade, förde tillbaka in i gemenskapen, in i samhällskroppen, de som blivit stigmatiserade, genomborrade. Det är dessa stigmata som på korset blir hans död.

För att förklara det väsentliga i Guds handlande på korset har teologin ofta använt juridiska termer. Jesus har framställts som den som oskyldig tar straffet på sig, som utan skuld betalar priset för människans synder.

Ett sådant synsätt riskerar att leda till sådana fördömanden som många av dem som drabbas av hiv/aids råkar ut för. Det kastar om logiken: det kroppsliga lidandet, rädslan, den sociala uteslut-

ningen blir tecken på en synd, som annars är dold. Och på så sätt får de drabbade bära skulden och blir syndabockar för problem som samhället inte förmår ta till sig.

Även om man aldrig kan frånta den enskilda människan hennes personliga ansvar – ingen är utan synd och skuld – riskerar ett sådant synsätt att mörklägga de vidare orsakssammanhangen, som den som drabbas först och främst är ett offer för.

Andra teologiska modeller talar, som vi varit inne på i tidigare kapitel, om Jesus som läkaren som stiger ner för att dra upp och bota och hela människan och återföra henne till gemenskapen. Här finns det andra resurser som istället möjliggör att våga möta problemen och göra något åt dem.

KÄRLEKENS OFFER

Första kapitlet i den här boken kretsade kring frågan om makt. Det kan finnas anledning att återkomma till den. Nya testamentets teologi kring makt går inte att förstå utan begreppet offer.³⁴

Offer har i vårt språkbruk fått en ensidigt negativ klang. Det är väl i stort sett enbart inom idrotten som det behållit sin ursprungliga positiva betydelse, som i att offra sig för laget. Ett sådant offer kan inte tvingas fram, utan kommer inifrån i en situation som kräver det.

Denna betydelse går tillbaka på offrets betydelse i religiös kult. Offer i kulten är något man ger frivilligt och anses åstadkomma något gott, i många

Nya testamentets teologi kring makt går inte att förstå utan begreppet offer.

Det finns inget orsak-verkan-förhållande mellan Jesu död och uppståndelse, men de springer ur samma hälla – den utgivande kärleken.

fall för någon annan än den som offerar sig. Enligt Gamla testamentets profeter kan offer ge plats åt rättvisa och rätt.

I andra språk har man hållit isär de olika betydelserna av offer med olika ord. Jämför till exempel med engelskans *sacrifice* och *victim*.

I evangelierna och breven i Nya testamentet är det ett sådant offermotiv som överförs på Jesus och korset – och i dess förlängning församlingen. Gud själv kliver ner till de som lider och gör deras lidande till sitt eget.

Med detta sätt att se på offer hålls korsfästelsen, uppståndelsen och Kristi förhållande samman. Det finns inget orsak-verkan-förhållande mellan Jesu död och uppståndelse, men de springer ur samma källa – den utgivande kärleken. Det är den kraft som förmår upprätta, hela och skapa nytt.

Med detta synsätt finns inte heller något utrymme att idealisera lidandet eller göra det till ett medel. Det är offret som för ljus och mening ner i lidandets mörker – inte tvärtom! Det lämnat också fortfarande utrymme för Guds vrede över synden som orsakat lidandet.

Vad betyder detta för församlingen och församlingens roll för de hiv/aidsdrabbade människorna och samhällena? Vad betyder det att församlingen i nattvarden blir delaktig i Jesu Kristi offer, hans utgivna kropp och blod?

Jesu Kristi kropp har aids, har det hetat i ett upprop för att få kyrkorna i världen att uppmärksamma och engagera sig i kampen för de som

drabbats av pandemin. Bakom detta påstående ligger en förståelse att kyrkan är kallad att offra sig själv för dem som lider, för de tillhör Guds rike. Ja, faktum är att de som lider är kyrkan. De fattiga afrikanska kvinnor som smittas av hiv är en stor del av kyrkan. Lider en kroppsdel, lider också de andra, för att citera Paulus. Skiljemuren är inte bara nedriven mellan jude och grek, fattig och rik, man och kvinna – utan också mellan frisk och sjuk. Ty alla får vi del av ett och samma bröd.

Genom kyrkans offer kan skapas utrymme för profetisk rätt och rättvisa. Genom att göra de drabbade deltaktiga kan en ny skapelse uppstå, som vilar på en annan grund, än den som leder till att människor stöts ut.

Församlingen har som en del av den världsvida kyrkan att göra gemensam sak med de som drabbats och tillsammans med dem vittna om orsakerna bakom pandemin, att tillsammans med dem bära bördorna av världens synd. •

NOTER

33 Luk 5:31

34 Resonemanget är hämtat från Fahlgren, S. *Men så är det inte hos er.*

...kyrkan är kallad att offra sig själv för dem som lider, för de tillhör Guds rike.

Församlingen har som en del av den världsvida kyrkan att göra gemensam sak med de som drabbats

Resurser för samtalet

70

Det här kapitlet tar upp ett mycket svårt ämne, som det är frestande att inte alls befatta sig med. Men alla som besökt mindre välbeställda delar av vårt globala samhälle har mött konsekvenserna av det.

- *Vad har ni för erfarenheter av hiv/aidspandemin som härjar i världen? Är det något som ni talar om i församlingen?*
- *Finns det andra frågor som det är skamfyllt att tala om på liknande sätt – sjukdomar, lidande, som man helst undviker att beröra?*
- *Vad har ni för erfarenheter av att själva vara drabbade? Om ni inte har några sådana erfarenheter – vad kommer det sig?*

Kapitlet lyfter fram olika sätt att se på Jesu död på korset och vad de kan få för konsekvenser för mötet med de som drabbats av sjukdomen.

- *Känner ni igen de olika mönstren? Hur tänker ni själva kring dem? Hur ser förkunnelsen ut i er församling kring dessa i kristen tro mycket centrala frågor?*

Kapitlet mynnar ut i en utmaning till kyrkan att leva med de sjuka.

- *Vad skulle det kunna innebära konkret för er? Vilka relationer kan ni utveckla?*

- *Har församlingen någon besökstjänst – vilka är det som får besök av den?*
- *Finns det något naturligt sammanhang i gudstjänsten där omsorgen om de sjuka och de som drabbats av lidande blir tydligt?*
- *En stor del av dem som drabbas av hiv/aids är fattiga afrikanska kvinnor, smittade inom äktenskapet – vad säger det om kyrkan?*

VIDARE LÄSNING

Diakonia har tagit fram ett gudstjänstmaterial om hiv/aids som heter *Tro, hopp och hiv*, det finns att ladda ner på Diakonias hemsida, där finns också mer material om hiv/aids och om vad ni kan göra.

71

INSPIRATION

”Han hade inget ståtligt yttre
 som drog våra blickar till sig,
 inget utseende som tilltalade oss.
 Han var föraktad och övergiven av alla,
 en som man vänder sig bort ifrån.
 Han var föraktad, utan värde i våra ögon.
 Men det var våra sjukdomar han bar,
 våra plågor han led,
 när vi trodde att han blev straffad,
 slagen av Gud, förnedrad.”

PSALTAREN 53:2FF

”Du bar ditt kors. Din härlighet, som alla himlar prisa,
 din makt, som icke gränser vet, du lade av, att visa
 det intet finns som icke vinnas av kärleken som lider”

PSALMER OCH SÅNGER 140

”Hela skapelsen väntar på befrielsen”

Om klimatkrisen och kärlekens offer

• • • De allra fattigaste är de som först drabbas av klimatförändringar. Människor som aldrig bidragit till utsläppen av växthusgaser betalar nu priset. Diakonia arbetar både på gräsrotsnivå direkt med drabbade människor och med fattigdomens och klimatförändringarnas orsaker. En borrhad brunn förändrar livet för kvinnor på landsbygden i Burkina Faso samtidigt som det förändrade klimatet är en fråga som måste lösas globalt.

FOTO: PETER HOELSTAD

Krisen är ytterst existentiell. Det är grundvalarna för vår tillvaro på den här planeten som skälver.

Med de hotande klimatförändringarna står mänskligheten som helhet inför en ny situation. Som kanske aldrig förr kommer orättvisorna mellan rika och fattiga framträda och frågan om solidariteten mellan världens folk att ställas på sin spets. Vad är kyrkans svar, den kristna teologins? Finns där resurser att omfatta även denna nya situation?

- • • Klimatkrisen som världen står inför är inget isolerat miljöproblem. Sedan FN:s klimatpanel släppte sin uppmärksammade rapport 2007 har allvaret i forskarnas varningar skärpts ytterligare. När världens ögon väl öppnats visar sig tecknen på förändringar i världens klimat och dess konsekvenser allt tydligare och på allt fler platser. Vilka överraskningar som väntar bakom nästa krök på det som alltmer framstår som människans vansinnesfärd är det ingen som vet. Men många bävar.

Krisen är ytterst existentiell. Det är grundvalarna för vår tillvaro på den här planeten som skälver.

Vid en första blick kan det tyckas som om den kristna teologin saknar svar på de frågor som ställs. I vår kultur har människans kontroll över naturen länge varit en självklarhet. Oväder har mötts med åtgärder, som med tiden blivit alltmer effektiva. Det var länge sedan vi var utelämnade åt vädrens makter, som en gång våra förfäder och många människor fortfarande är runt om i världen.

För många av oss är naturen ett rum att gå ut i för rekreation när vädret så tillåter. Eller att pröva våra gränser i, som scouter och fjällvandrare. Vi

kan stämma in i orden i skapelseberättelsen att det är ”gott”³⁵. Vi ser skaparen på ryggen, som Carl von Linné uttryckte det. Och det är först när detta goda är hotat som vi reagerar.

Det är också denna betydelse vi ofta gett begreppet förvaltarskap, en term som för övrigt inte används i Bibeln, som varit nyckeln till att förstå vår relation till naturen.

Raderna i skapelseberättelserna att vi ska ”härska över havets fiskar, himlens fåglar, boskapen, alla vilda djur och alla kräldjur som finns på jorden”³⁶ och att vi är satta i denna Edens trädgård ”att bruka och vårda den” har varit tillräckliga.³⁷

De texter i Bibeln som talar om naturens mörkare sidor, om regn och hagel, hav som hotar att översvämma, en sol som bränner bort allt levande och framkallar svält och död, har inte på länge haft något fäste i vår erfarenhet. De har tillhört en annan värld, en annan tid.

Nu går det successivt upp för oss att denna annorlunda värld – också är vår. Även om vårt eget samhälle står väl rustat, har det en bakgård, över vilken vår livsstil kastar en lång och allt djupare skugga.

Det är inte längre resurser som skall fördelas, utan en skuld, ett ansvar. Det är som någon uttryckte det, dags för jorden att skicka fakturan. Men till vem? Återigen är det inte de rika länderna i Nord som kommer att drabbas värst, utan de fattiga i Syd.

Återigen reser sig Kains fråga:

–Skall jag ta hand om min bror?³⁸

Även om vårt eget samhälle står väl rustat, har det en bakgård, över vilken vår livsstil kastar en lång och allt djupare skugga.

BÖRJAN OCH SLUTET

Redan i Bibelns första kapitel finns berättelser som talar om mer komplexa samband mellan människan, hennes nästa, skapelsen och Gud. Herren svarar Kain:

Vad har du gjort? Din brors blod ropar till mig från marken. Förbannad skall du vara, bannlyst från marken som öppnat sin mun för att ta emot din brors blod, som du har utgjutit. Om du odlar marken skall den inte längre ge dig sin gröda. Rastlös och rotlös ska du vara på jorden.³⁹

Andra texter berättar om hur Gud talar genom naturen till människan. Regnbågen ställs som ett tecken på förbundet mellan Gud och allt levande.⁴⁰ Och en dag när Mose är ute och vallar sin svärfars får talar Gud till honom genom en brinnande buske⁴¹ och så vidare. Här är inte naturen underkastad människan!

I Nya testamentet letar man efter naturskildringarna förgäves. Varken evangelierna eller breven har särskilt mycket att säga om människan som Guds trädgårdsmästare. Men däremot är denna mycket mer sammansatta syn på sambandet mellan allt levande framträdande.

För Jesus och de första kristna var de yttersta frågorna levande. Man väntade på Jesu snara återkomst, då allt skulle ställas till rätta och han skulle upprätta Guds rike. I denna vision låg inte bara frälsningen av enskilda människor – utan en befrielse av skapelsen i dess helhet.

Han är den osynlige Gudens avbild, den förstfödde i hela skapelsen, ty i honom skapades allt i himlen och på jorden, synligt

och osynligt, troner och herravälden, härskare och makter; allt är skapat genom honom och till honom. Han finns före allting, och allting hålls samman i honom. Och han är huvudet för kroppen, för kyrkan, han som är begynnelsen, förstfödd från de döda till att överallt vara den främste, ty Gud beslut att låta all fullhet bo i honom och att genom hans blod på korset stifta fred och försona allt med sig genom honom och till honom, allt på jorden och allt i himlen.⁴²

Bilden målas av Jesus som den som sammanfattar allt i sig själv. Som är närvarande tillsammans med de andra personerna i treenigheten i skapelseögonblicket och en gång är den som ska fullborda den – alfa och omega, början och slutet.

Här det inte den enskilda individens räddning som står i centrum, utan skapelsens. Buden att älska som Jesus ger sina lärjungar är inte förhållningsregler för lärjungarnas egen rättfärdighets skull, för att de ska duga, hålla måttet, få vara med – utan för världens, för att de med sin kärleks offer har delaktighet i den stora räddningsplanen för världen.

Den treeniga Guden är den flödande kärlekens gemenskap i vilken mänskligheten är inbjuden. Början på detta frälsningsverk är Kristi människoblivande, som sedan fortsätter i kyrkan.

Visst kan detta låta märkligt. Men i den globala klimatkrisens tidevarv kanske fortfarande goda nyheter?

KYRKANS ROLL

Nya testamentets människosyn är mycket mer integrerad i en helhetssyn och mycket mer relationell än en hel del av senare tiders teologi kunnat göra rättvisa. Synd i det perspektivet handlar inte om

...de protestantiska kyrkorna har misslyckats med att sätta fingret på det viktigaste i klimatfrågan, nämligen relationen mellan rika och fattiga i världen.

individuella felsteg, utan om södertrasad vävnad där människan skurits av från detta sitt relationella sammanhang.

Det som nu blir uppenbart i klimatkrisens spår är graden av denna skada. Den går inte att förklara med enskilda människors handlingar. Och kan inte rättas till genom mindre justeringar av deras livsstil. Sådana åtgärder kan vara viktiga, men bara så länge de inte skymmer de större perspektiven.

Paula Clifford, teolog vid Diakonias systerorganisation Christian Aid i Storbritannien, menar att de protestantiska kyrkorna misslyckats med att sätta fingret på det viktigaste i klimatfrågan, nämligen relationen mellan rika och fattiga i världen. Så gott som samtliga initiativ handlar istället om att göra insatser i den lokala miljön – källsortera, byta ut sina glödlampor och så vidare. Hon skriver:

Samtidigt som kyrkorna har goda möjligheter att övertyga ett inte obetydligt antal individer att förändra sina handlingsmönster, och på så sätt bidra till en minskning av koldioxidutsläpp, missar de något väsentligt när de inte lyckas lyfta fram klimatförändringarnas konsekvenser för fattiga samhällen (som trots allt är en del av den världsvida kyrkan). Med andra ord misslyckas de med att höja sin profetiska röst för att göra skillnad där det verkligen har betydelse.⁴³

De större perspektiven säger att vårt samhälle har utvecklats på ett sätt som kommer att gå ut över stora delar av världens befolkning, som inte själva bidragit till konsumtionen av fossila bränslen och som på grund av den sneda fördelningen av världens resurser saknar den förmåga till omställning och anpassning som vi själva har.

Vad är församlingens uppgift i det perspektivet?

I klimatkrisens skugga blir det tydligt att tidigare kapitel i denna bok inte behandlar frågor som saknar beröringspunkter med varandra, utan är aspekter av en helhet. Solidariteten med de fattiga, ett rätt bruk av jordens resurser, strävan efter försoning och helande av relationer, att se den ojämlikhet som skördar miljontals offer i den globala pandemin hiv/aids är delar av denna helhet – som ingen av oss kan ställa sig utanför.

Några förslag att pröva för församlingar som vill leva i denna verklighet:

att se att man inte lever för sin egen skull, utan

”för att världen ska tro och ha liv”, också de som nu och framöver drabbas hårdast av klimatkrisens konsekvenser.

att vara förankrad i det hopp, som tron skapar,

och inte tappa besinningen utan leva med detta större perspektiv levande för sig.

att, för att återigen citera Mitri Raheb ur kapitel

tre, vara en gemenskap med en vision, som vågar tro på och investera i framtiden.

Detta är förslag som både kallar på en inre omvändelse och på profetisk klarsyn. Utifrån den kan en ny social verklighet växa fram.

Det blod som Kain spillde som sedan dess ropar från jorden och förpestar livet, får en märklig parallell i offret på Golgata, som getts för att ”stifta fred och försona allt med sig genom honom och till honom, allt på jorden och allt i himlen.”⁴⁴ •

Några förslag att pröva för församlingar som vill leva i denna verklighet

Detta är förslag som både kallar på en inre omvändelse och på profetisk klarsyn.

NOTER

35 1 Mos 1:31

36 1 Mos 1:26

37 1 Mos 2:15

38 1 Mos 4:9

39 1 Mos 4:10ff

40 1 Mos 9:12-16

41 2 Mos 3:1-6

42 Kol 1:15-20

43 Clifford, P. *All creation groaning*. Rapport från Christian Aid 2007.

44 Kol 1:30

Resurser för samtalet

81

Hela jorden är i blickfånget för detta kapitel och vi uppmanas att se jorden ur de fattigas synvinkel, de som nu också drabbas hårdast av klimatkrisens konsekvenser.

- *Går det att göra ett sådant perspektivbyte – att så att säga se jorden nerifrån? Vad krävs för att göra det?*

Klimatkrisen är i kapitlet placerat i centrum för den kristna tron. Det hävdas att Nya testamentet skrevs med den typen av ”frågor om det yttersta” som klimatkrisen väcker i blickfånget.

- *Är detta något ni tänkt på tidigare, ett synsätt som ni delar?*

Frälsningen gäller inte bara den enskilda individen utan hela världen, hävdas det.

- *På vilket sätt hänger individens frälsning samman med världens frälsning som ni tänker det*

Kyrkan anklagas för att hittills bara ha engagerat sig i enskilda människors livsstil och inte uppmärksamma att klimatkrisen är en rättvisefråga.

- *Vad får då detta för konsekvenser för er? Hur förändrar det ert sätt att tänka och handla? Hur kan ni göra skillnad för dem som drabbas av vår livsstil?*

VIDARE LÄSNING

Svenska Missionskyrkan har tillsammans med Bilda tagit fram *Fem steg till en miljövänlig församling* som finns på kyrkans hemsida. I det hänvisas också till samtalsmaterialet *En skapelsevänlig församling* som man kan beställa genom Bilda.

INSPIRATION

”I vånda vi ber för ofödda barn.
O ge oss förstånd att sörja för dem
och låta dem ärva en levande jord,
en framtid i fred, ett bebodigt hem.”

SÅNGER OCH PSALMER 713

• • • Rebecca Luishi odlar grönsaker och föder upp kaniner i miljonstaden Kinshasa. Genom stöd från en av Diakonias samarbetsorganisationer lyfter hon sig själv ur den värsta fattigdomen. Hennes arbete ger ringar på vattnet. I det lilla skapas positiva förutsättningar för utveckling.

Diakonia arbetar nära de svenska kyrkor som har systerkyrkor i Kongo-Kinshasa.

FOTO: ROBBAN ANDERSSON

”Gå ut i hela världen”

Om församlingen i världen och Diakonias roll

Vi som har gott om resurser, relativt stor makt, och kan välja handlingssätt och inställning till de problem som drabbar mänskligheten – men inte alltid oss.

Genom handlingar blir tron konkret. Ett annat ord för det är mission. Biståndsorganet Diakonia har vuxit fram för att skapa ett arbete som är effektivt och bidrar till utveckling. Man arbetar både på kyrkans och statens uppdrag, vilket kan vara svårt, men också fruktbart. Det kan stimulera den självreflektion och självkritik som är nödvändig i dagens mångkulturella och mångreligiösa värld.

• • • I den här boken har vi berört olika teman som utmanar den kristna församlingen – spänningen mellan rika och fattiga, konflikter och möjligheter till försoning, hiv/aidspandemin, klimatkrisen och så vidare. Dessa teman överlappar och går in i varandra på många sätt. De ställer frågor kring vad som är församlingens och kyrkans roll i världen. Inte minst utmanar de oss i församlingar som lever i den rika delen av världen. Vi som har gott om resurser, relativt stor makt, och kan välja handlingssätt och inställning till de problem som drabbar mänskligheten – men inte alltid oss. Och till de utmaningar världen står inför – men som vi om vi vill kan blunda för, eftersom de ofta blir tydliga först i andra delar av världen.

I avslutningen på varje kapitel har det funnits reflektionsfrågor och någon psalm eller bibelvers som inspiration till samtalet, som velat öppna upp för och leda till handlingar av olika slag. Frågorna *Vad gör vi? Vad kan vi göra? Vilket ansvar har vi? Hur kan det bli konkret?* har gått som en röd tråd mellan kapitlen.

I detta sista kapitel vill vi ytterligare stanna upp vid dessa frågor och fundera kring vad det betyder att kyrkan är en världsvid gemenskap med världen som ärende. Vi vill också lyfta fram biståndsorganisationen Diakonia som exempel – vilken roll kan denna organisation spela för svaret på de frågor som ställts?

En naturlig utgångspunkt för ett sådant resonemang är begreppet mission. Vi ska se närmare på det dels utifrån de teologiska tankarna i tidigare kapitel, men också utifrån hur det konkret utvecklats i den tradition som Diakonia och samfunden bakom organisationen står i.

GUDS MISSION

Ät mig har getts all makt i himlen och på jorden: Gå därför ut och göra alla folk till lärjungar: döpa dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem hålla alla de bud som jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut.⁴⁵

Så lyder missionsbefallningen som Jesus ger sina lärjungar i de sista verserna av Matteusevangeliet.

Förståelsen av vad mission är och innebär har varierat och varierar också i dag. Men utifrån den teologi som kommit till uttryck i de tidigare kapitlen blir det svårt att placera missionen vid sidan av sådant som rättvisa, försoning, helande och upprättelse; vid sidan av Jesu budskap om att Guds rike är nära.

En teologi om mission ger församlingens och kyrkans arbete i världen en rörelseriktning. I ett missionsperspektiv blir det tydligt att församlingen

Vad betyder det att kyrkan är en världsvid gemenskap med världen som ärende?

Mission är inget mindre
än Guds handlanden
i världen och med världen.

inte kan vara en passiv iakttagare i världen utan måste agera, leva sin tro.

I den ekumeniska rörelsen har det under de senaste decennierna vuxit fram en insikt att missionen inte är människans eller ens kyrkans i första hand – utan Guds egen. Mission är inget mindre än Guds handlanden i världen och med världen.

Om man läser berättelserna om hur den första kristna församlingen blir missionerande så är det tydligt att den blir det som svar på de frågor som Guds gärningar har väckt bland människor.⁴⁶ Missionen uppstår i glädjen och förundran över den kraft som i uppståndelsen uppenbarats där svagheten och maktlösheten var som störst – i Jesu död på korset.

De första kristna framträder som vittnen (vilket är den ursprungliga betydelsen av det grekiska ordet som blivit svenskans martyr). Paulus skriver:

Jag vill lära känna Kristus och kraften från hans uppståndelse och dela hans lidanden, genom att bli lik honom i en död som hans.⁴⁷

Församlingen blir vittnen som berättar om det som de hört, sett och tagit på med sina egna händer.⁴⁸ I konsekvens av detta vittnesbörd blir de också delaktiga i Guds mission, i Jesu kärleksoffer. (Jämför med de två tidigare kapitlen.)

Tron på en enda Gud som i kärlek lämnar sin plats som den Ende och den Högste för att bli den minste ibland de många, gör det omöjligt för församlingen att själv sträva efter att härska och utöva makt för egen del. Om tron är verklig – ja, då kommer det också att synas i de troendes eget liv.

Församlingen lever av men i förlängningen också i berättelsen om Jesus Kristus – om hur Gud blir människa. Den utmanas att våga det Jesus vågade – att ge sitt liv för världen. Driven av samma kraft som han – Guds kärleks kraft.

Gränserna mellan olika folk, rika och fattiga, sjuka och friska hamnar i skymundan. Församlingen består av människor som med sitt hjärta tror att kärleken är den makt som räddar världen och med sina liv vittnar om detta för alla de andra.

DIAKONIAS BAKGRUND OCH ROLL

Sverige har varit engagerat i internationell missionsverksamhet i 150 år. I mitten av 1800-talet var Sverige självt av många betraktat som ett missionsland. Internationella missionsällskap skickade predikanter och pengar hit för att sprida budskapet om personlig omvändelse till det svenska folket, och stödjade den väckelse som växte sig allt starkare. I denna och senare liknande väckelser formades de samfund som står bakom Diakonia. Önskan att själva kunna ta initiativ till mission i Sverige men också i kolonier och områden utanför Europa var en avgörande faktor bakom deras formering som samfund.

Målen för deras missionsverksamhet var framför allt personlig omvändelse till Jesus och grundandet av församlingar. Trots det kom missionärerna tidigt att också ta initiativ till utbildning och hälsovård. Missionsstationerna bestod ofta av kyrka, skola och dispensär. Med tiden kom missionsmålen

Församlingen består av människor som med sitt hjärta tror att kärleken är den makt som räddar världen och med sitt liv vittnar om detta för alla de övriga.

De svenska kyrkorna har alltså fortsatt sitt engagemang för social utveckling tillsammans med sina systerkyrkor i Syd bland annat med ekonomiska medel som den svenska staten ställt till förfogande via Sida.

att beskrivas annorlunda, och relationen mellan de sändande samfunden och ”missionsfälten” att förändras.

I samband med avkolonialiseringen på 1960- och 1970-talen blev kyrkorna på missionsfälten självständiga och missionen omformulerades till att handla om kyrkosamarbete. Arbetet för social utveckling fortsatte att vara en central del av detta samarbete.

En förklaring till det är naturligtvis att den ekonomiska och sociala orättvisan i världen fortsatt att vara besvärande – inte minst utifrån kristna värderingar. Men en bidragande orsak är också det statliga biståndet – numera utvecklingssamarbetet – som med rötter i folkrörelsernas (inte minst kyrkornas) internationella engagemang växte fram efter andra världskriget.

De svenska kyrkorna har alltså fortsatt sitt engagemang för social utveckling tillsammans med sina systerkyrkor i Syd bland annat med ekonomiska medel som den svenska staten ställt till förfogande via Sida.

Eftersom biståndsmedlen endast får användas till en del av kyrkornas missionsarbete – som livsmedelssäkerhet, utbildning och hälsovård – har det kommit att utvecklats ett eget spår för denna del av arbetet. Vid sidan av kyrkornas missionsverksamhet har det vuxit fram organisationer som är specialiserade på detta område, som till exempel Diakonia.

Bakom Diakonia står fem svenska samfund, men organisationen arbetar självständigt mot egna uppsatta mål.

Sett ur statens perspektiv har stödet som går via organisationer som Diakonia ofta visat sig vara effektivt och nå fram, eftersom de kyrkor man samarbetar med lokalt ofta är relativt väl organiserade och har en stark etisk och social bas.

Diakonia fungerar i två ganska olika världar på samma gång. Man kan beskriva organisationen som ett gränssnitt där kyrkornas och missionens värld och de humanitära biståndsorganisationernas och statliga utvecklingsarbetenas värld möts.

Att leva i detta spänningsfält kan vara problematiskt, men i bästa fall också fruktbart.

EN MÅNGKULTURELL OCH MÅNGRELIGIÖS VÄRLD

Världen har förändrats mycket under de senaste 150 åren. Och med den människors självförståelse. Europas och västvärldens roll i utvecklingen i världen har både diskuterats och kritiserats (jämför med kapitel ett). En kritik som också drabbat kyrkorna och deras missionsarbete, men också det västerländska biståndet och den människorättstradition som ligger till grund för mycket av det humanitära arbetet.

Ingen kan i dag hävda sin världsbild som den enda giltiga och allena rådande – varken kyrkan eller staten. Världen är både mångkulturell och mångreligiös. Detta ställer krav på självreflektion och självkritik. För en organisation som Diakonia gäller det att reflektera över sin egen identitet och sina egna motiv som kristen biståndsorganisation,

Man kan beskriva Diakonia som ett gränssnitt där kyrkornas och missionens värld och de humanitära biståndsorganisationernas och statliga utvecklingsarbetenas värld möts.

men också utveckla en förmåga att ”tala olika språk”.

I relationen till samarbetspartners i Syd är den kristna identiteten många gånger en tillgång. Även då dessa har en annan eller ingen religiös tillhörighet.

Så här formulerar Diakonia sin hållning:

Diakonia är en del av kyrkornas mission i världen. I den helhet som detta uppdrag utgör arbetar vi i Diakonia med den sociala delen, som är en omistlig del av evangeliet. Vi förstår vårt arbete som ett uttryck för den kristna församlingens kallelse att tjäna människor över alla gränser, och vi samarbetar med människor från olika religioner och trosuppfattningar. [...]

Diakonias del i kyrkans uppdrag innebär att dela andras bördor och på så sätt vittna om den kristna tron genom ett nätverk av medmänskliga relationer. Den kärlek som »inte söker sitt« fokuserar på medmänniskans behov. Den är grunden för dialog och samarbete i mötet med människor, också med dem av annan tro.

Tillsammans är vi människor som förändrar världen.⁴⁹

Diakonia har åtminstone två roller i relation till sina huvudmän, deras församlingar och det svenska samhället i stort. För det första att vara en effektiv kanal för en bättre värld. Men också att bygga upp kunskap och erfarenhet i utvecklingsfrågor och att sprida dem.

Inte minst gör man ett viktigt arbete för att skapa närkontakt till de människor som finns i andra änden av biståndskedjan. Genom bilder och berättelser försöker man medvetet bryta ner det vi och dom-tänkande som alltid ligger nära till hands

och visa på de orättvisa strukturer som upprätthåller ojämlikheten i världen, men också ge konkreta exempel på hur de kan brytas. På så sätt vill man bidra till arbetet med att skapa en hel värld. •

NOTER

45 Matt 28:18ff

46 Apg 2

47 Fil 3:10

48 1 Joh 1:1

49 Diakonias policy hämtad från organisationens webbplats.

Resurser för samtalet

94

Det här kapitlet handlar om mission och bistånd, om församlingen och Diakonia som organisation.

- *Vad är mission för er? Vad lägger ni in i det ordet?*

Det beskrivs att Diakonia lever i ett spänningsfält mellan det som är kyrkans mission och de motiv och mål som präglar biståndsarbete och internationellt utvecklingssamarbete i dag.

- *På vilket sätt är det en fördel med organisationer som Diakonia? Vad kan Diakonia göra som inte församlingen eller samfundet kan göra på egen hand?*

Diakonia är en del av en specialisering, som möjliggör kunskapsutveckling och effektivisering av denna del av församlingens missionsarbete.

- *Ser ni några risker med detta? Vad krävs för att inte förlora känslan för helheten?*

I sin policy säger man uttryckligen att man ”tror på ett liv före döden” och att det är detta liv som man utifrån sin kristna identitet inriktar sitt arbete på.

- *Vad betyder det för er? Vad lägger ni in i de orden?*

I den här boken har vi berört en rad problem och utmaningar som är aktuella i världen i dag och försökt se dem ur ett teologiskt perspektiv.

- *Vad behöver ni för verktyg för att tron inte ska stanna vid ord utan komma till uttryck i handlingar som förändrar världen? Hur ser er mission ut? Vad vill Gud använda er till?*
- *Har ni idéer kring hur Diakonias arbete och de människor som det involverar i Sverige och världen kan knytas ännu närmare varandra?*
- *Vad betyder ”en kärlek som inte söker sitt” för er?*

VIDARE LÄSNING

Läs gärna Diakonias policy som finns att hämta på www.dia-konia.se. Jämför gärna med hur er församling och ert samfund formulerat sig kring mission.

INSPIRATION

”Ge oss din blick för dolda möjligheter.
Ge fantasi att finna nya medel,
Gud, i din tjänst för fred och bröd åt alla.
Gud, gör oss kloka!”

SÅNGER OCH PSALMER 288

Litteraturförteckning

Alla bibelcitater är ur Bibel 2000.

Allen, J. *Rättvisans rebell*. Libris (2007)

Bådagård, T. *Varje del bär helheten i sig*. Diakonia (2008)

Barnett, B. och Bucar, E. M. *Does human rights need God?*
Eerdmans Publishing Co (2005)

Clifford, P. "All creation groaning": *a theological approach to
climate change and development*. Christian Aid (2007)

Gerle, E. *Mänskliga rättigheter för Guds skull*. Nya Doxa
(2006)

Fahlgren, S. *Inte är det enkelt, men det går – ett samtal med
Miroslav Volf*. Ur Tidskriften NOD nr 1 2009

Fahlgren, S. *Predikantskap och församling*. Uppsala (2006)

Fahlgren, S. *På spaning efter framtidens kyrka*. Libris (1998)

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Kristensson Ugglå, B. *Slaget om verkligheten*. Brutus Östlings
bokförlag Symposion (2002)

König, M. *Det odelade livet*. Libris (2009)

Nordström, A. *Dramatiskt bakslag för jämställdheten i världen*.
Dagens Nyheter Debatt 2009-03-14

Nordquist, K-Å. (Gunner, G, red) *Människa är ditt namn. Om
mänskliga rättigheter, mänsklig värdighet och teologi*. Verbum
(2007)

Sånger och psalmer. Verbum

Tro, hopp och hiv. Diakonia

För världens skull

– ETT BIDRAG TILL SAMTALET OM FÖRSAMLINGEN

Vad betyder det att församlingen är en del av världen? En värld präglad av orättvisa och ojämlikhet, där fattigdom, sjukdom och hotade livsmiljöer är verklighet för många. Den här boken vill vara ett bidrag till ett samtal omkring detta.

Boken har kommit till genom ett samarbete mellan Studieförbundet Bilda och Diakonia. Under ett par år har en grupp teologer från fyra kristna samfund i Sverige skrivit och reflekterat. Resultatet av deras arbete har sedan bearbetats till detta studiematerial anpassat för samtalsgrupper i församlingen.

Teologgruppen har bestått av Annika Damirjian (Svenska Baptistsamfundet), Jenny Dobers (Svenska Missionskyrkan), Ulf Gustafsson (Svenska Missionskyrkan), Niklas Holmefur (Evangeliska Frikyrkan) Jessika Holmgren (Metodistkyrkan) samt Petter Jakobsson (Diakonia). Gruppens arbete har letts av Torbjörn Bådagård.

